

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Daniel Marian

MAJETKOVÁ PODSTATA V INSOLVENČNÍM ŘÍZENÍ

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Tomáš Pohl

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 26. června 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 26. června 2016

Daniel Marian

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce JUDr. Tomáši Pohlovi za odborné vedení a inspiraci, a dále své rodině, která mi byla oporou během mého studia.

Seznam zkratek

<i>LZPS</i>	usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
<i>Insolvenční zákon</i>	zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)
<i>IZ</i>	viz <i>Insolvenční zákon</i>
<i>Zákon o konkursu a vyrovnání</i>	zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání
<i>Konkursní řád</i>	zákon č. 64/1931 Sb. z. a n., kterým se vydávají řády konkursní, vyrovnací a odpůrcí
<i>Občanský zákoník</i>	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
<i>OZ</i>	viz <i>Občanský zákoník</i>
<i>Občanský soudní řád</i>	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
<i>OSŘ</i>	viz <i>Občanský soudní řád</i>
<i>Zákon o obchodních korporacích</i>	zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (o obchodních korporacích)
<i>ZOK</i>	viz <i>Zákon o obchodních korporacích</i>
<i>Trestní zákoník</i>	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
<i>TrZ</i>	viz <i>Trestní zákoník</i>
<i>Zákon o veřejných dražbách</i>	zákon č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách
<i>Nejvyšší soud</i>	Nejvyšší soud České republiky

Obsah

Úvod.....	1
1 Majetková podstata.....	2
1.1 Historický vývoj.....	2
1.2 Insolvenční zákon.....	4
1.3 Definice majetkové podstaty.....	6
2 Rozsah majetkové podstaty	8
2.1 Rozsah majetkové podstaty dle insolvenčního návrhu	8
2.2 Spoluvlastnický podíl a majetek ve společném jmění manželů.....	10
2.3 Majetek jiných osob než dlužníka.....	12
2.3.1 Neplatnost právního jednání	13
2.3.2 Neúčinnost právního jednání.....	16
3 Obsah majetkové podstaty.....	24
3.1 Pozitivní vymezení obsahu majetkové podstaty	24
3.2 Negativní vymezení obsahu majetkové podstaty.....	27
4 Zjišťování majetkové podstaty	32
4.1 Zjišťování majetkové podstaty.....	32
4.2 Součinnost dlužníka při zjišťování majetkové podstaty	34
4.3 Součinnost orgánů veřejné správy při zjišťování majetkové podstaty.....	39
4.4 Součinnost věřitelských orgánů a dalších osob při zjišťování majetkové podstaty	41
5 Soupis majetkové podstaty	43
5.1 Soupis majetkové podstaty a povinnosti s ním spojené.....	43
5.2 Prohlášení dlužníka o správnosti soupisu majetkové podstaty	46
6 Vyloučení a vynětí z majetkové podstaty.....	48
6.1 Možnosti právní ochrany před zahrnutím majetku do soupisu majetkové podstaty	48

6.2	Vyloučení majetku z majetkové podstaty	49
6.3	Vynětí majetku z majetkové podstaty na návrh dlužníka	51
6.4	Vynětí majetku z majetkové podstaty insolvenčním správcem	52
7	Nakládání s majetkovou podstatou a její správa	53
7.1	Nakládání s majetkovou podstatou	53
7.1.1	Pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky jim postavené na roveň... ..	53
7.2	Osoba s dispozičním oprávněním	54
7.2.1	Dlužník jako osoba s dispozičním oprávněním	55
7.2.2	Insolvenční správce	57
7.2.3	Předběžný správce, oddělený správce, zvláštní insolvenční správce.....	58
7.3	Správa majetkové podstaty	59
8	Zpeněžení majetkové podstaty	62
8.1	Právní definice a úprava zpeněžení majetkové podstaty.....	62
8.2	Postavení věřitelů při zpeněžování majetkové podstaty	64
8.3	Způsoby zpeněžení majetkové podstaty.....	65
8.3.1	Zpeněžení veřejnou dražbou.....	66
8.3.2	Zpeněžení prodejem movitých a nemovitých věcí podle ustanovení občanského soudního řádu o výkonu rozhodnutí.....	67
8.3.3	Zpeněžení prodejem mimo dražbu	67
8.3.4	Zpeněžení majetkové podstaty či závodu dlužníka jedinou smlouvou.....	68
8.3.5	Zákaz nabývání majetku z majetkové podstaty	69
8.4	Účinky zpeněžení majetkové podstaty	70
9	Insolvenční zákon de lege ferenda	72
9.1	Současný stav insolvenčního zákona a statistická data.....	72
9.2	Úvahy de lege ferenda.....	73
	Závěr	77
	Seznam použitých pramenů	78
	Literatura:.....	78
	Odborné články:.....	79

Judikatura:.....	79
Právní předpisy:	80
Internetové zdroje:	81
Název diplomové práce	83
Shrnutí.....	84
Klíčová slova	85
Název diplomové práce v anglickém jazyce.....	86
Summary.....	87
Keywords:	88

Úvod

Skutečnost, že dlužník má více věřitelů a není schopen dostát svým závazkům, je známa již od doby kodifikace římského obyčejového práva do zákona dvanácti desek. Tento stav platební neschopnosti dlužníka bývá dnes označován jako úpadek, insolvence či bankrot a je nezbytné jej řešit zvláštním soudním řízením, neboť při mnohosti věřitelů a nedostatku prostředků ke krytí závazků dlužníka vede použití standartních právních nástrojů ke zvýhodnění některých věřitelů vůči zbývajícím. Potřeba závazně upravit právní poměry mezi dlužníkem a jeho věřiteli ve stavu jeho platební neschopnosti a snaha dosáhnout relativně rovnoměrného a spravedlivého uspokojení dlužnickových věřitelů dala vzniknout insolvenčnímu právu jako klíčovému právnímu odvětví, které dnes tvoří standartní součást moderních národních právních řádů a je nezbytným předpokladem řádného ekonomického rozvoje. Tato potřeba vychází z požadavku ctění práva na spravedlivý proces jako jednoho ze základních lidských práv.

V roce 2006 byl českým zákonodárcem přijat zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2008 a představoval zásadní a koncepční změnu přístupu k problematice insolvenčního řízení ve srovnání s předchozí právní úpravou podle zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání. Insolvenční zákon mimo jiné zakotvil v českém právním řádu institut majetkové podstaty.

Předkládaná diplomová práce má za cíl pojednat o majetkové podstatě jako o jednom ze základních právních institutů insolvenčního řízení, který hraje zcela klíčovou roli v procesu řešení dlužnickova úpadku, s ohledem na strukturu ustanovení insolvenčního zákona upravujících majetkovou podstatu a kontext insolvenčního řízení. V rámci diplomové práce jsem se zaměřil zejména na definici pojmu majetková podstata, rozsah a obsah majetkové podstaty (včetně institutů neplatnosti a neúčinnosti právního jednání), zjišťování a soupis majetkové podstaty, nakládání s majetkovou podstatou včetně její správy, instituty vyloučení a vynětí z majetkové podstaty a v neposlední řadě definice pojmu a samotný proces zpeněžení majetkové podstaty. V závěru práce prezentuji své vlastní úvahy nad budoucím směřováním insolvenčního zákona.

Sepsáno dle právní úpravy účinné ke dni 26. června 2016.

1 Majetková podstata

1.1 Historický vývoj

Zárodky vývoje insolvenčního práva lze vystopovat již v římském právu, které anticipovalo souběh věřitelů dlužníka, a pro takový případ znalo exekuci na veškerý majetek dlužníka. Dílčí aspekty následně upravovalo středověké právo. „*Avšak první ucelenou úpravu na našem území představuje až konkursní řád Josefa II., vydaný v roce 1781. Nahrazen byl až konkursním řádem z roku 1868 (č. 1/1869 ř.z.), který se opíral o vlivy francouzské a pruské. Tento zákon byl novelizován v roce 1914 a ve znění novely se stal součástí právního řádu Československé republiky.*“¹

Dne 27. března 1931 přijalo Národní shromáždění Československé republiky zákon č. 64/1931 Sb., kterým se vydávají řády konkursní, vyrovnávací a odpůrcí. Konkursní řád již zná pojem podstata, respektive konkursní podstata, a definuje jej jako jmění, které jest podrobeno exekuci a které dlužníkovi náleželo v den prohlášení konkursu, anebo kterého nabyl za konkursu, přičemž do konkursní podstaty náleží zejména veškeré nemovitě a movité jmění dlužníka². Konkursní řád nabízel v zásadě dvě možnosti řešení platební neschopnosti dlužníka, řádem označovaného za úpadce³, a to buď konkursem a následným rozdělením konkursní podstaty mezi věřitele v konkursním řízení dle článku prvního konkursního řádu, nebo vyrovnáním schváleného věřiteli a soudem ve vyrovnacím řízení dle článku druhého konkursního řádu. Přestože byl konkursní řád považován ve své době za moderní a funkční právní úpravu, byl vzhledem k historickému vývoji v Evropě 20. století zrušen občanským soudním řádem z roku 1950.

V dobách socialismu existovala právní úprava řešení platební neschopnosti dlužníka v podobě exekuční likvidace postavené na principech konkursu zakotvené jak

¹ WINTEROVÁ, Alena a kol.: Civilní právo procesní. 6. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, 2011, s. 590.

² Ustanovení čl. I. § 3 odst. 1 a 2 konkursního řádu.

³ Konkursní řád platební neschopnost dlužníka za úpadek přímo nedefinuje, označuje pouze dlužníka, na kterého byl prohlášen konkurs, za úpadce. V případě vyrovnacího řízení (Čl. II konkursního řádu) termín úpadce nepoužívá, nicméně pojem úpadek se objevuje napříč konkursním řádem zejména v souvislosti s podvodným úpadkem či příčinami úpadku a to jak v prvním, tak v druhém článku konkursního řádu.

v občanském soudním řádu z roku 1950, tak v původním znění občanského soudního řádu platného a účinného do dnešního dne, „*avšak s ohledem na tehdejší politické a hospodářské poměry šlo o úpravu jednak v zásadě nepoužitelnou (o úpadku socialistického člověka ani národního podniku nemohlo být řeči) a svou kusostí i těžko vyhovující*“⁴.

V roce 1990 bylo třeba řešit absenci právních předpisů insolvenčního práva použitelných v tržním prostředí. Reakcí bylo přijetí zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, který nabyl účinnosti dne 1. října 1991. Zákon o konkursu a vyrovnání „*konceptně navázal na úpravu v roce 1931, která ovšem vznikla ve zcela jiném právním prostředí,*“⁵ a znovu zavádí do českého právního řádu pojem konkursní podstata a upravuje řešení úpadku⁶ dlužníka buď likvidační metodou (konkursem) v konkursním řízení, nebo sanační metodou (vyrovnáním) ve vyrovnacím řízení. Ustanovení § 6 zákona o konkursu a vyrovnání pozitivně vymezuje konkursní podstatu jako majetek dlužníka, který mu náležel v den prohlášení konkursu, kterého nabyl za konkursu, a za splnění zákonných podmínek též majetek třetích osob a naopak vylučuje z majetkové podstaty majetek, který nelze postihnout výkonem rozhodnutí dle občanského soudního řádu. V konkursním řízení je konkursní podstata zpeněžena a výtěžek rozdělen mezi věřitele úpadce.

Zákon o konkursu a vyrovnání vykazoval v průběhu let nedostatky, v důsledku čehož byl často novelizován⁷. Nedostatky zákona o konkursu a vyrovnání byly spatřovány především v neefektivitě sanační metody řešení úpadku (v důsledku přísné právní úpravy vyrovnání), preferované jak politiky a odbornou veřejností, tak i obecně společností oproti likvidační metodě⁸, nevhodnosti aplikace zákona na úpadek fyzických osob – nepodnikatelů, či dlužníků s vysokým počtem věřitelů (bank a pojišťoven) a

⁴ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol.: Civilní právo procesní. Část druhá: Řízení vykonávací, řízení insolvenční. 1. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 190.

⁵ WINTEROVÁ, Alena a kol.: Civilní právo procesní. 6. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, 2011, s. 591.

⁶ Na rozdíl od konkursního řádu zákon o konkursu a vyrovnání pojem úpadek přesně definuje v ust. § 1.

⁷ Novel bylo celkem 21, poslední byla provedena zákonem č. 179/2015 Sb.

⁸ K preferenci sanační metody řešení úpadku oproti likvidační metodě v souvislosti s přijetím insolvenčního zákona viz KISLINGEROVÁ, E., RICHTER, T., SMRČKA, L. a kol.: Insolvenční praxe v České republice v období 2008-2013. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 4.

nízkých hodnotách dosaženého plnění pro věřitele. „*Již tehdy byla konstatována základní fakta: soudní jednání podle zákona o konkursu a vyrovnání je pro věřitele rizikové, jejich práva nejsou dostatečná a jejich majetek není chráněn v období před vyhlášením konkursu a dokonce ani později.*“⁹ Kritiku, nespočívající zdaleka pouze ve výše uvedených argumentech, se český zákonodárce rozhodl řešit přijetím zcela nové právní úpravy, a to zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení. Přesto však zákon o konkursu a vyrovnání není mrtvou úpravou (nyní po šesti letech účinnosti insolvenčního zákona již spíše v teoretické rovině), jelikož se stále aplikuje na veškerá konkursní a vyrovnací řízení zahájená před dnem nabytí účinnosti insolvenčního zákona (ust. § 432 IZ).

1.2 Insolvenční zákon

Základním cílem vládního návrhu insolvenčního zákona bylo předložit souhrnnou a moderní právní úpravu insolvenčního práva se snahou překonat nedostatky zákona o konkursu a vyrovnání a přizpůsobit české insolvenční právo ekonomickému rozvoji a vývojovým trendům. Tyto vývojové tendence se dle navrhovatele poprvé objevují v zákoně zvaném Bankruptcy Law vydaném roku 1978 ve Spojených státech amerických, přičemž na tento zákon se důvodová zpráva výslovně odkazuje a označuje jej za vzorovou úpravu mimo jiné i pro předpisy evropského insolvenčního práva¹⁰. Vládní návrh insolvenčního zákona doznal v průběhu legislativního procesu větších či menších změn, kdy kromě přijatých dílčích poslaneckých pozměňovacích návrhů byly přijaty též koncepční změny na základě komplexního pozměňovacího návrhu schváleného Ústavněprávním výborem dne 26. 1. 2006¹¹. Na rozdíl od vládního návrhu znění insolvenčního zákona tak byla ve vyhlášeném znění například rozšířena definice úpadku¹².

⁹ KISLINGEROVÁ, E., RICHTER, T., SMRČKA, L. a kol.: Insolvenční praxe v České republice v období 2008-2013. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 13.

¹⁰ Důvodová zpráva k návrhu zákona o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), k zák. č. 128/2006 Sb. [online]. PSP sněmovní tisk 1120/0. Poslanecká sněmovna. 4. volební období. 2002 - 2006 [cit. 01.06.2016]. Dostupné z: < <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=1120&ct1=0> >.

¹¹ RICHTER, Tomáš: Insolvenční zákon: od vládního návrhu k vyhlášenému znění. In: Právní rozhledy 21/2006, s. 765.

¹² Ke změnám provedeným v IZ během legislativního procesu doporučuji: RICHTER, Tomáš: Insolvenční zákon: od vládního návrhu k vyhlášenému znění. In: Právní rozhledy 21/2006, s. 765.

Insolvenční zákon vstoupil v účinnost po odkladu dne 1. ledna 2008 (původně měl nabýt účinnosti již dne 1. ledna 2007) a jak lze ze samotného názvu zákona odvodit, zavedl právní úpravu jednotného soudního řízení – insolvenčního řízení, jehož cílem je nejprve rozhodnout, zda se dlužník nachází v úpadku (respektive hrozícím úpadku), či nikoli a v případě kladného posouzení stanovit způsob řešení úpadku dlužníka. „*Tím se liší insolvenční řízení od předchozí právní úpravy obsažené v zákoně o konkurzu a vyrovnání, podle kterého představovala konkurzní a vyrovnací řízení samostatná, na sobě nezávislá řízení.*“¹³

„*Obecně je IZ určen k řešení úpadku a hrozícího úpadku dlužníka formou soudního řízení, a to některým ze stanovených způsobů.*“¹⁴ Insolvenční zákon obsahuje 434 paragrafů a je strukturován do tří částí. Pro vztah jednotlivých částí platí, že ustanovení částí první (obecná část) a třetí (společná a závěrečná ustanovení) se použijí pouze tehdy, nestanoví-li úprava speciální části druhé (způsoby řešení úpadku) jinak¹⁵. Dlužník se podle IZ nachází v úpadku, má-li více věřitelů, peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po splatnosti a tyto závazky není schopen plnit a současně je-li dlužník právnickou osobou nebo fyzickou osobou – podnikatelem, pokud je předlužen (ust. § 3 IZ). „*Z uvedeného plyne, že pojem úpadku je vymezen dvojím způsobem jako úpadek projevující se platební neschopností (insolvencí) dlužníka a jako úpadek projevující se jeho předlužením, přičemž k vydání rozhodnutí o úpadku postačuje zjištění, že dlužník je buď insolventní, nebo že je předlužen, jinými slovy, zjištění úpadku v obou zákonem vymezených formách není nezbytné.*“¹⁶ Insolvenční zákon upravuje ve své druhé části čtyři způsoby řešení dlužníkového úpadku, resp. hrozícího úpadku, a to konkursem, reorganizací, oddlužením a zvláštními způsoby řešení úpadku, které se ovšem uplatní pouze na insolvenčním zákonem vyjmenované speciální subjekty a určené případy (například úpadek bank a pojišťoven). Insolvenční zákon zavedl do českého právního

¹³ HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T.: Insolvenční řízení. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3.

¹⁴ POHL, Tomáš: Základní principy nové právní úpravy řešení úpadku v České republice. In: Bulletin Advokacie 11/2007, s. 21.

¹⁵ Viz MARŠÍKOVÁ, Jolana a kol.: Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 28.

¹⁶ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 11. 2008, č. j. MSPH 95 INS 2212/2008, 2 VSPH 207/2008-B-19.

řádu nové pojmy a instituty, včetně majetkové podstaty. Jak jsem již nastínil výše, samotný pojem podstata není pro české insolvenční právo ničím novým, ovšem použití termínu majetková podstata ze strany zákonodárce implikuje, že tento institut, ve srovnání s institutem konkursní podstaty dle zákona o konkursu a vyrovnání, přesahuje svým významem likvidační (konkursní) způsob řešení úpadku. Institut majetkové podstaty je tak významný nejenom pro konkurs (při kterém dochází ke zpeněžení majetkové podstaty), ale uplatní se i v rámci oddlužení (při kterém může dojít ke zpeněžení majetkové podstaty) a v omezené míře i při reorganizaci, tudíž tak nabývá na klíčovém významu pro insolvenční řízení.

Insolvenční zákon byl za dobu své existence již mnohokrát novelizován, naposledy zákonem č. 377/2015 Sb., který vstoupí v účinnost dne 1. 1. 2017. Přestože uvedený zákon je v pořadí již 23. novelizací, insolvenční zákon nebyl doposud novelizován v souvislosti s přijetím občanského zákoníku a tak stále používá pojmů zákona č. 40/1964 Sb., jako například právní úkony či podnik¹⁷. Terminologický nesoulad mezi insolvenčním zákonem a občanským zákoníkem dle mého názoru mate laickou veřejnost a považuji jej za dluh zákonodárce vůči insolvenčnímu zákonu, nicméně ke dni sepsání této práce není doposud připravena novela, která by uvedený nesoulad řešila.

1.3 Definice majetkové podstaty

Insolvenční zákon definuje majetkovou podstatu ve svém ustanovení § 2 písm. e) jako **majetek určený k uspokojení věřitelů**.

Insolvenční zákon navazuje na zákon o konkursu a vyrovnání v tom směru, že definuje institut majetkové podstaty jako majetek. V době vzniku insolvenčního zákona až do nabytí účinnosti občanského zákoníku dne 1. ledna 2014 nebyl samotný pojem majetek definován v té době účinném občanském zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb.)¹⁸. Do 31. prosince 2013 šlo dospět k určité definici pojmu majetek pouze za použití analogie, kdy v té době účinný zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, definuje ve svém ustanovení

¹⁷ Viz například část první Hlava VII IZ.

¹⁸ Jistou nápovědu jak právně definovat pojem majetek lze nalézt v ustanovení § 118 a následujících zákona č. 40/1964 Sb., zejména v ustanovení § 118 odst. 1: „*Předmětem občanskoprávních vztahů jsou věci, a pokud to jejich povaha připouští, práva nebo jiné majetkové hodnoty*“.

§ 6 odst. 1 pojem obchodní majetek, který tvoří věci, pohledávky a jiná práva a penězi ocenitelné jiné hodnoty a z ustanovení § 6 odst. 2 téhož zákona lze odvodit, že součástí majetku nejsou závazky¹⁹. Nyní pojem majetek definuje občanský zákoník ve svém ustanovení § 495 jako souhrn všeho, co osobě patří a současně dle téhož ustanovení tvoří jmění osoby souhrn jejího majetku a jejích dluhů. Součástí majetku osoby tak nejsou její dluhy. Na rozdíl od zákona č. 513/1991 Sb. užívá občanský zákoník v definici jmění *„namísto termínu „soubor majetku a závazků“ pojem „soubor majetku a dluhů“, neboť povinnost dlužníka uspokojit právo věřitele splněním dluhu se nově označuje jako dluh (§ 1721)“*²⁰. Insolvenční zákon tak za majetkovou podstatu dle ust. § § 2 písm. e) IZ ve spojení s ust. § 495 OZ označuje souhrn všech aktiv dlužníka, určených k uspokojení dlužníkůvých věřitelů.

Je ovšem nutné konstatovat, že insolvenční zákon se evidentně obešel za účinnosti zákona č. 40/1964 Sb. bez právně definovaného pojmu majetek a vystačí si se svojí vlastní právní úpravou. Rozsah majetku náležejícího do majetkové podstaty upravuje ustanovení § 205 insolvenčního zákona. Na otázku, jaký majetek tvoří majetkovou podstatu, odpovídá demonstrativním výčtem ustanovení § 206 insolvenčního zákona, zatímco ustanovení § 207 a § 208 upravuje taxativním výčtem majetek, který do majetkové podstaty nenáleží. Dále dle ustanovení § 206 odst. 1 písm. j) IZ tvoří majetkovou podstatu další práva a jiné majetkové hodnoty, mají-li penězi ocenitelnou hodnotu. Z posledně citovaného ustanovení lze odvodit princip penězi ocenitelné hodnoty majetku tvořícího majetkovou podstatu, kdy majetkovou podstatu může v zásadě tvořit jakákoli penězi ocenitelná hodnota, u níž to právní předpisy nevylučují, a na druhou stranu je-li majetek bez penězi ocenitelné hodnoty, není účelné, aby tvořil majetkovou podstatu (takový majetek nemůže sloužit k uspokojení dlužníkůvých věřitelů).

¹⁹ Dle ustanovení § 6 odst. 2 zákona č. 513/1991 Sb., tvoří obchodní jmění obchodní majetek a závazky, z čehož lze jednoznačně odvodit, že závazky nejsou součástí obchodního majetku.

²⁰ KOUKAL, Pavel. In: LAVICKÝ, Petr a kol.: Občanský zákoník: komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1753.

2 Rozsah majetkové podstaty

2.1 Rozsah majetkové podstaty dle insolvenčního návrhu

Insolvenční zákon předně upravuje rozsah majetkové podstaty dle osoby podávající návrh na zahájení insolvenčního řízení (tzv. insolvenční návrh) ve svém ustanovení § 205 odst. 1 (dlužnický návrh) a 2 (věřitelský návrh).

Podává-li insolvenční návrh dlužník, tvoří majetkovou podstatu majetek, který dlužníkovi patřil k okamžiku, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, jakož i majetek, který dlužník nabyl v průběhu insolvenčního řízení. Podávají-li dlužníci manželé společný insolvenční návrh dle § 394a IZ (spolu s návrhem na povolení oddlužení), jsou považováni za jednoho dlužníka. Insolvenční řízení samotné je zahájeno dnem, kdy věcně příslušnému insolvenčnímu soudu došel návrh na zahájení insolvenčního řízení (§ 97 odst. 1 IZ), ovšem účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení se váží k okamžiku, kdy insolvenční soud zveřejní v insolvenčním rejstříku vyhlášku o zahájení insolvenčního řízení (§ 109 odst. 4 IZ). Časový údaj o okamžiku zveřejnění vyhlášky je uveden v hodinách a minutách ve výroku zveřejňované vyhlášky. Povinnost zveřejnit vyhlášku musí insolvenční soud splnit do dvou hodin poté, co obdržel insolvenční návrh, neobdržel-li návrh ve chvíli, kdy do skončení úředních hodin insolvenčního soudu zbývají méně než dvě hodiny, nebo ve dnech pracovního klidu (v takovém případě je insolvenční soud povinen zveřejnit vyhlášku v insolvenčním rejstříku do dvou hodin po zahájení úředních hodin nejbližšího pracovního dne insolvenčního soudu podle ust. § 101 odst. 1 IZ). Mezi zahájením insolvenčního řízení a okamžikem, kdy nastanou účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, nastává časové prodloužení, které v závislosti na okamžiku doručení insolvenčního návrhu na věcně příslušný insolvenční soud může trvat od několika minut až po několik dní. Účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení upravuje především ustanovení § 109 a § 110 IZ, přičemž od chvíle kdy nastanou, je dlužník oprávněn nakládat s majetkem náležícím do majetkové podstaty pouze způsobem upraveným v ustanovení § 111 a následujících

IZ. Právní jednání dlužníka v rozporu s ust. § 111 IZ je vůči věřitelům neúčinné, ledaže si k takovému jednání dlužník nebo jeho věřitel vyžádal souhlas insolvenčního soudu²¹.

V případě věřitelského návrhu náleží do majetkové podstaty majetek, který dlužník vlastnil k okamžiku, kdy nastaly účinky předběžného opatření, kterým insolvenční soud zcela nebo zčásti omezil právo dlužníka nakládat s jeho majetkem, a majetek, který dlužníkovi patřil k okamžiku, kdy nastaly účinky rozhodnutí o úpadku dlužníka. Obdobně jako v případě dlužnického návrhu náleží do majetkové podstaty majetek, který dlužník nabyde v průběhu insolvenčního řízení. Právní úprava rozsahu majetkové podstaty reflektuje možné okolnosti, kdy věřitel podává návrh na zahájení insolvenčního řízení s dlužníkem. „*V některých případech může být totiž insolvenční řízení podnikatelskými subjekty zneužito jako prostředek k vyřazení jednoho z podnikatelů z hospodářské soutěže, což se nezřídka děje právě podáním spekulativního návrhu na zahájení insolvenčního řízení pro domnělý úpadek jednoho z obchodních partnerů.*“²²²³ Vzhledem k výše uvedenému byl stanoven okamžik, od kterého náleží majetek do majetkové podstaty, na rozhodnutí insolvenčního soudu o úpadku, respektive o předběžném opatření, kterým insolvenční soud zcela nebo zčásti omezil právo dlužníka nakládat s jeho majetkem. Věřitelský návrh sám o sobě neomezuje dlužníka v dispozici s jeho vlastním majetkem, s výjimkou mantinelů podle ustanovení § 111 IZ. Právě předběžné opatření dle ustanovení § 113 IZ představuje výrazné omezení dlužníka v nakládání s jeho vlastním majetkem, o kterém insolvenční soud rozhodne i bez návrhu, je-li to nutné v době do vydání rozhodnutí o úpadku za účelem zachování majetkové podstaty.

V kontextu insolvenčního řízení je důležité upozornit na povinnost dlužníka, který je právnickou osobou nebo fyzickou osobou – podnikatelem, podat insolvenční návrh bez zbytečného odkladu poté, co se dozvěděl, nebo při náležitě pečlivosti měl dozvědět o

²¹ Od 1. 1. 2014 již není právní jednání dlužníka v rozporu s ust. § 111 IZ neúčinné ze zákona, jelikož neúčinnost právního jednání dlužníka se zakládá v souladu s ust. § 235 IZ pouze rozhodnutím insolvenčního soudu.

²² TARANDA, Petr. In: HÁSOVÁ, Jiřina a kol.: Insolvenční zákon. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 699.

²³ Popsané jednání postihuje ustanovení § 147 IZ.

svém úpadku (ust. § 98 IZ). Tato povinnost má význam s ohledem na okamžik, od kterého tvoří majetek dlužníka majetkovou podstatu, a má předcházet prohlubování neřešitelné situace dlužníka a v důsledku zachovat co nejvíce majetku do majetkové podstaty pro účely spravedlivého a relativně rovnoměrného uspokojení věřitelů. Osobám, jež povinnost podat jménem dlužníka insolvenční návrh nesplní, hrozí sankce podle insolvenčního zákona a současně zákona o obchodních korporacích, přičemž sankční ustanovení obou zákonů mají za cíl motivovat osoby oprávněné jednat za dlužníka podat insolvenční návrh řádně a včas.

2.2 Spoluvlastnický podíl a majetek ve společném jmění manželů

Skutečnost, že dlužník podle ustanovení § 205 odst. 1 a 2 IZ (dlužnický, respektive věřitelský insolvenční návrh) spoluvlastní majetek, popřípadě majetek náležející do společného jmění dlužníka a jeho manžela, reflektuje ustanovení § 205 odst. 3 IZ. „*Do majetkové podstaty patří dále podíl dlužníka na majetku, který je předmětem spoluvlastnictví dlužníka a jiné osoby a dále do majetkové podstaty náleží majetek ve společném vlastnictví manželů. Není-li zjištěn jiný stav věcí, je rozhodující zákonné vymezení společného jmění manželů, přičemž i v insolvenčním řízení platí přiměřeně pravidla § 262a odst. 1 OSŘ.*“²⁴ Z ustanovení 205 odst. 3 IZ vyplývá, že zatímco spoluvlastnický podíl náleží do majetkové podstaty v rozsahu, v jakém jej vlastní dlužník, majetek náležející do společného jmění dlužníka a jeho manžela tvoří majetkovou podstatu v plném rozsahu, tedy i v rozsahu v jakém jej vlastní manžel dlužníka. Společné jmění dlužníka a jeho manžela dále upravují ustanovení části druhé IZ (způsoby řešení úpadku) a tudíž další osud společného jmění manželů se odvíjí v závislosti na způsobu řešení úpadku dlužníka.

V případě likvidačního řešení úpadku dlužníka konkursem upravují společné jmění manželů ustanovení části druhé hlavy I dílu 3 IZ (účinky prohlášení konkursu na společné jmění manželů). Prohlášením konkursu společné jmění dlužníka a jeho manžela zaniká, a poté je třeba provést jeho vypořádání. V tomto směru navazuje insolvenční

²⁴ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 9. 2010, č. j. 2 VSPH 747/2010-A-13, citované In: PACHL, Lukáš: Insolvenční zákon s judikaturou. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 261.

zákon na zákon o konkursu a vyrovnání²⁵. Vypořádání provede insolvenční soud na návrh insolvenčního správce, nebo je provedeno uzavřením dohody o vypořádání společného jmění s manželem dlužníka, kdy namísto dlužníka je oprávněn dohodu uzavřít pouze insolvenční správce a současně musí dohodu schválit věřitelský výbor a insolvenční soud (ust. § 271 IZ). Až po vypořádání společného jmění dlužníka a jeho manžela je tedy definitivně určeno, jaký majetek tvoří majetkovou podstatu. Pokud nelze společné jmění vypořádat, jelikož dluhy dlužníka, které mají být uspokojeny z majetku náležejícího do společného jmění dlužníka a jeho manžela, převyšují hodnotu tohoto jmění (společné jmění dlužníka a jeho manžela je předloženo), zahrne se celý majetek náležející do společného jmění manželů do majetkové podstaty (ust. § 274 IZ). Na tomto místě je nutné upozornit na ustanovení § 408 odst. 1 věta první IZ: „O účincích schválení oddlužení zpeněžením majetkové podstaty platí ohledně majetku náležejícího do majetkové podstaty v době schválení oddlužení obdobně ustanovení tohoto zákona o účincích prohlášení konkursu, včetně zániku společného jmění dlužníka a jeho manžela.“ Postup oddlužení zpeněžením majetkové podstaty tedy nápadně připomíná řešení úpadku konkursem²⁶.

Je-li úpadek dlužníka řešen sanační metodou formou reorganizace či oddlužení, společné jmění dlužníka a jeho manžela nezaniká (deklarovaným smyslem sanační metody je zachování ekonomické aktivity dlužníka, nikoli zpeněžení majetkové podstaty) a právní úprava společného jmění manželů při aplikaci těchto způsobů řešení úpadku je velice skromná. Dle ustanovení § 342 písm. c) IZ musí být k reorganizačnímu plánu přiloženo prohlášení dlužníka a manžela, že souhlasí s použitím majetku ve společném jmění manželů, má-li být podle reorganizačního plánu tento majetek použit. Vzhledem ke skutečnosti, že reorganizace je určena pro podnikatele a zejména právnické osoby (viz ust. § 316 IZ), není toto ustanovení příliš praktické²⁷. Dle znění IZ účinného do dne 31. prosince 2013, ustanovení § 392 odst. 3, musel návrh na povolení oddlužení podepsat i dlužníkův manžel a výslovně uvést, že s povolením oddlužení souhlasí. Znění insolvenčního zákona účinné ode dne 1. ledna 2014 již tuto povinnost neobsahuje, naopak podle

²⁵ Jak vyplývá například z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2008, sp. zn. 29 Odo 823/2006.

²⁶ Viz HÁSOVÁ, Jiřina a kol.: Insolvenční zákon. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1283.

²⁷ MARŠÍKOVÁ, Jolana a kol.: Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 598.

ustanovení § 392 odst. 3 IZ se podpis dlužníkovy manželky na návrhu na povolení oddlužení nevyžaduje, není dále stanoveno jinak (při oddlužení zpeněžením majetkové podstaty společné jmění manželů zaniká jako při konkursu a majetek dlužníkovy manželky je tak chráněn) a zákonodárce do IZ zakotvil ustanovení § 394a, upravující společný návrh manželů na povolení oddlužení, kdy tento musí obsahovat výslovné prohlášení obou manželů (s úředně ověřenými podpisy), aby všichni jejich majetek byl pro účely schválení oddlužení zpeněžením majetkové podstaty považován za majetek ve společném jmění manželů.

2.3 Majetek jiných osob než dlužníka

Pro úplnost uvádím, že dále v textu užívám terminologii občanského zákoníku. Majetkovou podstatu tvoří výhradně majetek dlužníka. Majetek jiných osob než dlužníka tvoří majetkovou podstatu dle ustanovení § 205 odst. 4 IZ pouze, stanoví-li tak insolvenční zákon, zejména jedná-li se o plnění z neplatných a neúčinných právních jednání (například jednání dlužníka v úmyslu zkrátit možnost uspokojení svých věřitelů, či zvýhodnit některé věřitele na úkor jiných), přičemž pro účely zpeněžení se na takový majetek třetích osob hledí jako na majetek dlužníka. IZ tak sleduje záměr, aby majetek vyvedený z majetkové podstaty dlužníka na základě neplatného či neúčinného právního jednání byl do majetkové podstaty navrácen a následně použit k uspokojení věřitelů a respektuje tak zásadu co nejvyššího uspokojení věřitelů (ust. § 5 IZ). Zde je zajímavé podotknout, jak již konstatoval Nejvyšší soud, že nic nebrání tomu, aby majetkovou podstatu tvořil výhradně majetek ve vlastnictví třetích osob, vyvedený z majetkové podstaty v důsledku neúčinného či neplatného právního jednání úpadce²⁸. Neplatnost a neúčinnost právního jednání upravují především speciální ustanovení hlavy VII části první IZ (neplatnost a neúčinnost právních úkonů) a v rámci této práce věnuji pozornost tomuto tématu níže. Ustanovení § 234 IZ řeší poměr neplatnosti a neúčinnosti právního jednání tak, že lze-li právní jednání posoudit dle insolvenčního zákona jako neplatné a zároveň neúčinné, postupuje se dle ustanovení § 233 IZ (upravující důsledky neplatnosti právního jednání). Insolvenční zákon vychází z obecné zásady, že pouze platné právní

²⁸ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2003, sp. zn. 29 Odo 322/2003.

jednání může být shledáno neúčinným. „*To znamená, že i neúčinný právní úkon je nadále považován za platný, jeho právní účinky jsou však ve vztahu k osobě, která se jeho neplatnosti dovolala, určitým způsobem modifikovány či suspendovány. Neplatnému právnímu úkonu tak nelze odporovat.*“²⁹

Majetek nabytý z neplatného či neúčinného právního jednání není ovšem jediným příkladem majetku jiných osob než dlužníka, který může tvořit majetkovou podstatu. Může se jednat o majetek ve společném jmění manželů či může jít o sporný majetek pojatý insolvenčním správcem do soupisu majetkové podstaty. „*Insolvenční správce do soupisu zapíše majetek třetích osob, a to pouze v případě, že jde o majetek, který dlužník převedl na třetí osoby neúčinným právním úkonem, majetek, u něhož je sporné, zda do majetkové podstaty náleží či nikoli a majetek zapsaný insolvenčním správcem v dobré víře, že náleží dlužníku.*“³⁰ Zda takový majetek zůstane v soupisu majetkové podstaty, závisí na tom, zda insolvenční správce vyhoví žádosti o vynětí takového majetku z majetkové podstaty, či zda a s jakým výsledkem o takovém majetku proběhne incidenční spor na základě excindační žaloby podle ust. § 159 odst. 1 písm. b) IZ³¹.

2.3.1 Neplatnost právního jednání

Obecnou úpravu neplatnosti právního jednání poskytuje občanský zákoník, v insolvenčním zákoně neplatnost upravují ustanovení části první hlavy VII dílu 1. Insolvenční zákon nedefinuje speciální důvody neplatnosti právního jednání, a proto se neplatnost posuzuje podle obecných ustanovení § 574 a následujících občanského zákoníku. Ze znění ust. 231 IZ vyplývá, že právní úprava neplatnosti obsažená v IZ dopadá nejenom na právní jednání dlužníka, ale na jakékoli právní jednání týkající se majetku nebo dluhů dlužníka, ať už je účastníkem takového jednání kdokoli, třeba i třetí osoba (neplatnost právního jednání souvisí s majetkovou podstatou). Ustanovení insolvenčního zákona upravující neplatnost právního jednání jsou v poměru speciality vůči obecným hmotněprávním ustanovením v občanském zákoníku a současně

²⁹ HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T.: Insolvenční řízení. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 103.

³⁰ ŠEVČÍK, D., ŠEBESTA, J.: Majetková podstata a její zpeněžení in Bulletin Advokacie 9/2012, s. 34.

³¹ Viz usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 3. 2009, č. j. KSUL 69 INS 4837/2008, 1 VSPH 109/2009-P3-7, citované In: Páchl, Lukáš: Insolvenční zákon s judikaturou. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 282.

procesním ustanovením v občanském soudním řádu a tudíž mají dle zásady *lex specialis derogat legi generali* aplikační přednost. Pro účely posouzení neplatnosti právního jednání v insolvenčním řízení rovněž neplatí obecná překážka *litispence* (§ 83 odst. 1 OSŘ) a v rozsahu uvedeném v insolvenčním zákoně ani překážka věci pravomocně rozhodnuté (§ 159a odst. 4 OSŘ). Insolvenční zákon totiž stojí na zásadě, že neplatnost právního jednání týkajícího se majetku nebo dluhů dlužníka je oprávněn posoudit pouze insolvenční soud a není při tom vázán rozhodnutím jiného orgánu (ust. § 231 IZ), nebyla-li neplatnost právního jednání zjištěna rozhodnutím soudu, jenž nabylo právní moci před zahájením insolvenčního řízení (v takovém případě je právní jednání dle ust. § 232 IZ považováno za neplatné i pro účely insolvenčního řízení).

Insolvenční zákon respektuje dělení neplatnosti právního jednání na absolutní a relativní (viz ust. § 231 odst. 3 IZ). Občanský zákoník zavedl oproti zákonu č. 40/1964 Sb. zcela nový přístup k neplatnosti právního jednání, kdy preferuje posouzení právního jednání jako spíše platného než jako neplatného (ust. § 574 OZ) a relativní neplatnost (ust. § 586 odst. 1 OZ) nad absolutní (ust. § 588 OZ). Relativní neplatnost se tudíž uplatní v drtivé většině právních poměrů řízených občanským zákoníkem (právní úprava zákona č. 40/1964 Sb. preferovala aplikaci absolutní neplatnosti). Pouze právní jednání, která odporují zákonu a současně zjevně narušují veřejný pořádek, která zjevně odporují dobrým mravům, anebo která zavazují k plnění od počátku nemožnému, jsou postižena absolutní neplatností. *„Koncepční změna [občanského zákoníku] je spojena i s právními následky rozporu právního jednání se zákonem. Právní jednání, které je v rozporu se zákonem, již není neplatné vždy, ale pouze tehdy, pokud to vyžaduje smysl a účel zákona (§ 580 odst. 1).“*³²

Neplatnost právního jednání zjišťuje deklaratorním rozhodnutím insolvenční soud jako předběžnou otázkou v incidenčním sporu, nebo v incidenčním sporu, jehož předmětem je určení neplatnosti právního jednání (ust. § 159 odst. 1 písm. b), c), f) a g) IZ). Znění insolvenčního zákona účinné do 31. 12. 2013 obsahovalo výčet subjektů aktivně legitimovaných dovolat se neplatnosti, kdy k podání žaloby byli oprávněni

³² HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol.: Občanský zákoník: komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 2135-2136.

účastníci insolvenčního řízení – dlužník (je-li osobou s dispozičním oprávněním k majetkové podstatě), věřitelé uplatňující své pohledávky, insolvenční správce a státní zastupitelství ve smyslu § 4 odst. 1 písm. c) a § 5 odst. 1 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství.³³ Novela insolvenčního zákona uskutečněná zákonem č. 294/2013 Sb, která nabyla účinnosti dne 1. 1. 2014, tento výčet odstranila a ponechala obecné úpravě s jedinou výjimkou, kdy dovolat neplatnosti je výslovně zmocněn insolvenční správce. Obecně je-li neplatnost právního jednání stanovena na ochranu zájmu určité osoby (relativní neplatnost), pak může vznést námitku neplatnosti pouze tato osoba, v opačném případě je právní jednání posuzováno jako platné (ust. § 586 odst. 1 a 2 OZ) a současně insolvenční soud prohlásí právní jednání, které se zjevně přičí dobrým mravům, anebo které odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek (absolutně neplatné právní jednání) za neplatné z úřední povinnosti (ust. § 231 IZ ve spojení s ust. § 588 OZ). „Vzhledem k zásadnímu posunu od doktríny absolutní neplatnosti k neplatnosti relativní bude vždy rovněž třeba posoudit, kdo je oprávněn neplatnost namítnout, resp. zda ji soud může prohlásit i bez návrhu (většina případů stanovená v IZ), nebo pouze na základě návrhu oprávněné osoby (tj. osoby, k jejíž ochraně se sankce relativní neplatnosti může uplatnit).“³⁴ Obecnou úpravu ust. § 586 odst. 1 OZ insolvenční zákon dále rozšiřuje, kdy aktivně legitimován k dovolání se neplatnosti je též insolvenční správce dle ust. § 231 odst. 3 IZ, které míří na situace, kdy dlužník není motivován se neplatnosti právního jednání dovolat vzhledem ke skutečnosti, že navrácené plnění bude plně užito k uspokojení věřitelů. V případech, kdy bude řízení o určení neplatnosti zahájeno na základě určovací žaloby dle ust. § 80 OSŘ, je vyžadován naléhavý právní zájem na určení, jak ostatně konstatuje ust. § 159 odst. 1 písm. g) IZ.

Některá právní jednání insolvenční zákon přímo označuje za neplatná. Taková právní jednání IZ stíhá jak absolutní, tak relativní neplatností. Pro ilustraci uvádím, že absolutní neplatností stíhá IZ například odmítnutí daru nebo dědictví dlužníkem po prohlášení konkursu bez souhlasu insolvenčního správce a další právní jednání dlužníka

³³ Viz ust. § 231 odst. 2 IZ ve znění účinném do 31. 12. 2013.

³⁴ MARŠÍKOVÁ, Jolana a kol.: Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 410.

označená v ust. § 246 odst. 4 IZ a relativní neplatností postihuje IZ například právní jednání vymezená v ust. § 295 IZ (zákaz nabývání majetku z majetkové podstaty).

Následky zjištěné neplatnosti právního jednání upravuje ustanovení § 233 IZ převážně hmotněprávní povahy, jenž v souladu s příslušnými ustanoveními občanského zákoníku o bezdůvodném obohacení (ust. § 2991 a následujících OZ) primárně vyžaduje vydání majetkového prospěchu z neplatného právního jednání. Insolvenční zákon rozšiřuje obecnou úpravu občanského zákoníku a opravňuje insolvenčního správce vydání majetkového prospěchu odmítnout, jestliže nedošlo k obohacení majetkové podstaty nebo je-li požadováno více, než činí bezdůvodné obohacení. V takovém případě (či v případě nečinnosti insolvenčního správce) se může osoba, uplatňující nárok na vydání bezdůvodného obohacení, domáhat vydání v incidenčním sporu na základě vylučovací žaloby podle ust. § 225 IZ.

2.3.2 Neúčinnost právního jednání

„Insolvenční zákon vychází ze zásady známé již z prvorepublikového zákona č. 64/1931 Sb. z. a n., Řádu konkursního, vyrovnacího a odpůrčího, že efektivnost každého konkursu spočívá do značné míry na tom, jak dalece se podaří odporovat dlužníkovým jednáním, jimiž zkracoval své věřitele.“³⁵

Neúčinnost právního jednání upravují ustanovení části první hlavy VII dílu 2 IZ. Účelem této úpravy je navrátit majetek vyvedený z majetkové podstaty v důsledku neúčinných právních jednání dlužníka zpět do majetkové podstaty. Úprava obsažená v insolvenčním zákoně je úpravou speciální vůči obecné úpravě relativní neúčinnosti obsažené v občanském zákoníku (ust. § 589 až 599 OZ), kdy podle insolvenčního zákona lze odporovat právnímu jednání, kterému dle občanského zákoníku odporovat úspěšně nelze. *„Například se již z principu neuplatní občanskoprávní zásada, dle které odpůrčí žaloba nemůže být úspěšná tam, kde k uspokojení pohledávky žalujícího věřitele lze použít jiný dlužníkův majetek.“³⁶* Za neúčinné označuje insolvenční zákon právní jednání,

³⁵ MÜLLEROVÁ, Lenka. In: HÁSOVÁ, Jiřina a kol.: Insolvenční zákon. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 771.

³⁶ MARŠÍKOVÁ, Jolana a kol.: Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 419.

kterým dlužník zkracuje možnost uspokojení věřitelů, nebo zvýhodňuje některé věřitele na úkor jiných, a současně insolvenční zákon výslovně za právní jednání dlužníka považuje i opomenutí (ust. § 235 IZ). Právní jednání musí kromě uvedené obecné definice naplnit znaky jedné ze tří taxativně vymezených skutkových podstat neúčinného právního jednání v ust. § 240, 241 a 242 IZ. Neúčinná právní jednání pozbývají právních účinků vůči věřitelům, v jejichž neprospěch byla učiněna. Zjištěnou neúčinností není dotčena platnost neúčinného právního jednání, a tudíž institut neúčinnost postihuje pouze platné právní jednání či opomenutí dlužníka, které ve svém důsledku zmenšuje majetkovou podstatu a ztěžuje či dokonce přímo maří uspokojení dlužníkových věřitelů.

Neúčinnost právního jednání se zakládá konstitutivním rozhodnutím insolvenčního soudu, který je tak oprávněn rozhodnout pouze na základě odpůrčí žaloby, a to včetně těch případů, kdy insolvenční zákon označuje právní jednání za neúčinné ze zákona (s jedinou výjimkou v podobě dlužníkovy jednání ve smyslu § 246 IZ)³⁷. „*Odporovatelnými nemohou být právní úkony, při kterých nedochází ke zmenšení majetku dlužníka.*“³⁸ Aktivně legitimován k podání odpůrčí žaloby je pouze insolvenční správce, učiní tak ovšem vždy, rozhodne-li o podání věřitelský výbor, respektive jiný věřitelský orgán, vyhradil-li si toto právo (svou povahou donucovací právo vůči insolvenčnímu správci). Insolvenční správce je oprávněn podat odpůrčí žalobu na základě ust. § 239 IZ ve lhůtě jednoho roku od dne kdy nastaly účinky rozhodnutí o úpadku. Uvedená lhůta je prekluzivní a odpůrčí právo po jejím uplynutí zaniká. Insolvenční soud rozhodne ve věci rozsudkem. „*Vzhledem k platné úpravě a konstitutivnímu charakteru předmětného rozhodnutí nelze před jeho právní mocí předmět dlužníkovy plnění zapsat do majetkové podstaty.*“³⁹ Insolvenční správce proto zapíše plnění z neúčinného právního jednání dlužníka do soupisu majetkové podstaty až na základě pravomocného rozhodnutí insolvenčního soudu a následně o soupisu vyrozumí příslušné osoby podle ust. § 244 IZ. Dle ust. § 236 IZ náleží plnění z neúčinného právního jednání dlužníka do majetkové podstaty a není-li možné majetek do majetkové podstaty vydat, musí být poskytnuta

³⁷ Tento stav byl zaveden do IZ novelou zákonem č. 294/2013 Sb., pravděpodobně v zájmu právní jistoty.

³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 3. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2435/2006.

³⁹ MÜLLEROVÁ, Lenka. In: HÁSOVÁ, Jiřina a kol.: Insolvenční zákon. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 781.

rovnocenná náhrada, přičemž citované ustanovení představuje speciální úpravu vůči obecné úpravě v občanském zákoníku. Plnění náleží do majetkové podstaty okamžikem, kdy nabyde právní moci rozsudek, kterým bylo odpůří žalobě vyhověno. Podle ust. § 237 IZ musí osoby, v jejichž prospěch dlužník neúčinně právně jednal, nebo které měly z neúčinného právního jednání dlužníka prospěch, vydat majetkový prospěch z takového jednání do majetkové podstaty, přičemž tuto povinnost vztahuje insolvenční zákon také na dědice a právní nástupce těchto osob. V důsledku se právní následky neúčinnosti právního jednání v insolvenčním řízení shodují s následky zjištěné neplatnosti. Nevydají-li majetkový prospěch z neúčinného právního jednání dlužníka osoby k tomu povinné dobrovolně, insolvenční správce je povinen domáhat se plnění do majetkové podstaty žalobou na plnění. Zde bych rád upozornil na právní úpravu tzv. kombinovaného petitu podle ust. § 239 odst. 4 IZ⁴⁰, která byla do insolvenčního zákona zavedena novelou provedenou zákonem č. 294/2013 Sb., kdy insolvenční správce může spojit odpůří žalobu se žalobou na plnění, jde-li o peněžité plnění nebo o peněžitou náhradu za poskytnuté plnění (což v důsledku urychluje a zefektivňuje postup insolvenčního správce).

V případě právního jednání dlužníka ve smyslu § 246 IZ (právní jednání dlužníka po prohlášení konkursu) nastává relativní neúčinnost bez dalšího přímo ze zákona. V takovém případě je insolvenční správce povinen plnění z neúčinného právního jednání pojmout do majetkové podstaty bez dalšího, přičemž jedinou obranou proti postupu insolvenčního správce je vylučovací žaloba podle ust. § 225 IZ.

Insolvenční zákon vymezuje v návaznosti na obecnou definici ust. § 235 IZ tři skutkové podstaty neúčinného právního jednání dlužníka. Jedná se o právní jednání bez přiměřeného protiplnění (ust. § 240 IZ), právní jednání zvýhodňující (ust. § 241 IZ) a právní jednání úmyslně zkracují (ust. § 242 IZ). Výčet skutkových podstat neúčinného právního jednání je taxativní a konečný a jednotlivé skutkové podstaty vymezují množinu právního jednání, kterému lze úspěšně v insolvenčním řízení odporovat.

⁴⁰ Právní úprava kombinovaného petitu dle ust. § 239 odst. 4 IZ s největší pravděpodobností reaguje na Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 2. 2011, sp. zn. 31 Cdo 365/2009.

Za právní jednání bez přiměřeného protiplnění insolvenční zákon dle ust. § 240 IZ po obsahové stránce označuje jednání, kterým se dlužník zavázal poskytnout plnění bezúplatně nebo za protiplnění, jehož cena je podstatně nižší než obvyklá cena plnění, ke kterému se zavázal dlužník. „*Jedná se o skutkovou podstatu “neúmyslnou“, založenou na objektivních důvodech neúčinnosti.*“⁴¹ Při posuzování, zda dlužník poskytl plnění bez přiměřeného protiplnění, je určující srovnání sjednané ceny plnění ve vazbě na cenu obvyklou⁴². IZ vymezuje v ust. § 240 IZ okolnosti, za jakých musí k právnímu jednání dlužníka dojít. Jedná se pouze o jednání dlužníka v době, kdy byl v úpadku, popřípadě jednání dlužníka, které k jeho úpadku vedlo. IZ dále vyslovuje vyvratitelnou právní domněnku, že právní jednání dlužníka bez přiměřeného protiplnění ve prospěch dlužníkovy osoby blízké,⁴³ nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern⁴⁴, bylo učiněno v době, kdy se dlužník nacházel v úpadku. Tyto osoby musí za účelem účinné obrany proti odpůrci žalobě prokázat, že dlužník se nenacházel v úpadku, přesto však mohou být neúspěšné, pokud insolvenční správce prokáže, že odporované jednání vedlo k dlužníkovu úpadku. Insolvenční správce může úspěšně odporovat pouze právnímu jednání bez přiměřeného protiplnění učiněnému v době jednoho roku před zahájením insolvenčního řízení, respektive tří let jedná-li se o plnění dlužníka ve prospěch osoby blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern. Ustanovení § 240 odst. 4 IZ negativně vymezuje taxativním výčtem jednání dlužníka, které za jednání bez přiměřeného protiplnění insolvenční zákon nepovažuje. Jedná se o plnění uložené právním předpisem (např. výživné), příležitostný dar v přiměřené výši a poskytnutí plnění, kterým bylo vyhověno ohledům služnosti (zde bude záležet na posouzení konkrétních okolností), nebo jednání, o kterém dlužník se zřetelem ke všem okolnostem předpokládal, že z něj bude mít přiměřený prospěch (nejedná-li se o plnění ve prospěch osoby blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern).

⁴¹ MARŠÍKOVÁ, Jolana a kol.: Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 441.

⁴² Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2004, sp. zn. 29 Odo 130/2004.

⁴³ Osobou blízkou definuje ust. § 22 OZ.

⁴⁴ Koncern (jedna nebo více osob podrobených jednotnému vedení) definuje ust. § 79 ZOK.

Skutkovou podstatu zvýhodňujícího právního jednání definuje ust. § 241 IZ. Zvýhodňujícím jednáním dlužníka se rozumí takové právní jednání, v jehož důsledku se některému z dlužníkových věřitelů dostane na úkor ostatních věřitelů vyššího uspokojení, než jaké by mu jinak náleželo v konkursu. Zvýhodňující jednání je tudíž v rozporu se zásadou spravedlivého a relativně rovnoměrného uspokojení věřitelů v insolvenčním řízení. „*Jako v případě neúčinnosti podle § 240 se jedná o skutkovou podstatu „neúmyslnou“, založenou na pouhých objektivních důvodech neúčinnosti.*“⁴⁵ Stejně tak insolvenční zákon obdobně vymezuje okolnosti, za kterých musí ke zvýhodňujícímu jednání dojít – musí se jednat o právní jednání dlužníka, které učinil v době úpadku nebo které k jeho úpadku vedlo, a insolvenční zákon vyslovuje vyvratitelnou právní domněnku, že zvýhodňující právní jednání dlužníka učiněné ve prospěch osoby blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, bylo učiněno v době dlužníkovy úpadku. Ustanovení § 241 IZ uvádí demonstrativním výčtem právní jednání, která insolvenční zákon pokládá za zvýhodňující. Odporovat tak lze i jiným právním jednáním naplňujícím skutkovou podstatu zvýhodňujícího právního jednání dle ust. § 241 odst. 1 a 2 IZ ve vazbě na obecnou definici v ust. § 235 IZ. Úspěšně odporovat lze však pouze právnímu jednání, které dlužník učinil v době jednoho roku před zahájením insolvenčního řízení, respektive tří let jedná-li se o plnění dlužníka ve prospěch osoby blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern. Ustanovení § 241 odst. 5 IZ obsahuje taxativní výčet právního jednání, které insolvenční zákon za zvýhodňující nepokládá. Zvýhodňujícím právním jednáním tak není zřízení zajištění dluhu dlužníka za přiměřenou protihodnotu, právní jednání v obvyklém obchodním styku za přiměřené protiplnění nebo majetkový prospěch (nejedná-li se o právní jednání ve prospěch osoby blízké nebo osoby tvořící s dlužníkem koncern) a právní jednání učiněné za trvání moratoria nebo po zahájení insolvenčního řízení za podmínek stanovených insolvenčním zákonem.

V souvislosti se zvýhodňujícím právním jednáním je zajímavé zmínit, že za účinnosti zákona o konkursu a vyrovnání a zákona č. 40/1964 Sb. dospěl Nejvyšší soud k ustálenému závěru, že zvýhodňující právní jednání (v terminologii zákona č. 40/1964

⁴⁵ MARŠÍKOVÁ, Jolana a kol.: Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 447.

Sb. právní úkon) naplňující znaky skutkové podstaty trestného činu zvýhodnění věřitele dle ust. § 223 trestního zákoníku (dříve ust. § 256a zákona č. 140/1961 Sb.) je v důsledku rozporu se zákonem absolutně neplatné, nikoli odporovatelné: „*Takový postup je protiprávní (srov. § 256a TrestZák, nyní § 233 TrZ) a následkem právního úkonu není jeho odporovatelnost, ale neplatnost.*“⁴⁶⁴⁷ Domnívám se, že ve světle insolvenčního zákona a relativně nové právní úpravy neplatnosti obsažené v občanském zákoníku lze důvodně předpokládat (za použití zásad *lex specialis derogat generali* a *lex posterior derogat priori*), že pro účely insolvenčního řízení se ust. § 580 OZ nepoužije a takové právní jednání nyní nebude posuzováno jako absolutně neplatné, nýbrž jako platné a odporovatelné. „*S ohledem na novou zásadu v § 574 ObčZ upřednostňující posouzení právního jednání spíše jako platného než jako neplatného lze patrně do budoucna očekávat i posun stávající judikatury.*“⁴⁸

V ust. § 242 insolvenční zákon upravuje poslední skupinu neúčinných právních jednání dlužníka a to právní jednání úmyslně zkracující. Za takové jednání považuje insolvenční zákon právní jednání v úmyslu zkrátit uspokojení věřitele, byl-li tento úmysl druhé straně znám, nebo jí se zřetelem ke všem okolnostem musel být znám. Skutková podstata právního jednání úmyslně zkracujícího je založena na subjektivních důvodech neúčinnosti, kdy musí být naplněna subjektivní stránka skutkové podstaty jak na straně dlužníka, tak na straně osoby, v jejíž prospěch bylo jednání úmyslně zkracující učiněno. Předpokladem úspěchu odpůrcí žaloby na základě ust. § 242 IZ je prokázání úmyslu dlužníka zkrátit uspokojení věřitele a současně skutečnosti, že druhá smluvní strana o úmyslu dlužníka věděla nebo musela vědět. Je-li úmyslně zkracující právní jednání dlužníka učiněno ve prospěch osoby blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, vyslovuje insolvenční zákon vyvratitelnou právní domněnku, že takové osobě byl dlužníkům úmysl zkrátit věřitele znám. Osoba dlužníkovi blízká se ubrání odpůrcí žalobě pouze, prokáže-li, že o úmyslu dlužníka zkrátit věřitele nevěděla a ani vědět nemohla,

⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 10. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2432/2007.

⁴⁷ Obdobně též v Rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 5. 3. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2435/2006.

⁴⁸ MÜLLEROVÁ, Lenka. In: HÁSOVÁ, Jiřina a kol.: Insolvenční zákon. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 820.

přestože vyvinula „náležitou pečlivost“ k poznání dlužníkovu úmyslu⁴⁹. Množina odporovatelného právního jednání dle ust. § 242 IZ je, vzhledem k závažnosti takového jednání, nejširší ze všech tří skutkových podstat neúčinného právního jednání upravených v insolvenčním zákoně. Insolvenční správce může úspěšně odporovat úmyslně zkracujícímu právnímu jednání jen, bylo-li učiněno v době pěti let před zahájením insolvenčního řízení.

Rád bych ohledně důsledků úmyslně zkracujícího právního jednání dlužníka upozornil na skutečnost, že Nejvyšší soud dospěl za účinnosti zákona o konkursu a vyrovnání a zákona č. 40/1964 Sb. k ustálenému závěru, že: *„Právní úkony učiněné s úmyslem zkrátit věřitele nejsou v souladu se zákonem, v důsledku čehož jsou – v závislosti na konkrétních okolnostech – buď neplatné pro rozpor s účelem zákona nebo pro jeho obcházení, nebo sice platné, avšak odporovatelné. Pro posouzení, o kterých z těchto následků se v konkrétním případě jedná, je rozhodující, zda právní úkon uzavírali v úmyslu zkrátit věřitele oba účastníci nebo pouze dlužník; v prvním případě jde úkon neplatný, v druhém (pouze) o úkon odporovatelný.“*⁵⁰⁵¹ Z uvedeného právního názoru Nejvyššího soudu vyplývá, že v době účinnosti zákona č. 40/1964 Sb. bylo zkracující právní jednání, kdy úmysl zkrátit věřitele měly obě smluvní strany, postiženo absolutní neplatností pro rozpor se zákonem podle ust. § 39 zákona č. 40/1964 Sb. a muselo dojít v souladu s ust. § 234 IZ k postupu podle ust. § 233 IZ (k deklarování neplatnosti). S účinností občanského zákoníku může ovšem dojít k posunu: *„Podle NOZ se v dané situaci již neuplatní sankce absolutní neplatnosti, ale pouze relativní neplatnosti, byť důvod neplatnosti spočívající v rozporu jednání stran se zákonem je shodný (viz § 580 odst. 1 NOZ).“*⁵² Strany oboustranně úmyslného zkracujícího právního jednání se neplatnosti dovolat nemohou (ust. § 579 odst. 1 OZ) a nedovolá-li se neplatnosti insolvenční správce podle ust. § 231 odst. 3 IZ, bude jednání považováno za platné (ust. § 586 odst. 2 OZ) a odporovatelné. Na tomto místě musím ale upozornit, že uvedený

⁴⁹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 5. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1912/2000.

⁵⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2007, sp. zn. 20 Cdo 2886/2006.

⁵¹ Obdobný závěr vyslovil Nejvyšší soud již dříve v Rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1811/2000.

⁵² MARŠÍKOVÁ, Jolana a kol.: Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 452.

právní názor není všeobecně přijímán. Müllerová se domnívá, že s ohledem na znění ust. § 580 odst. 1 OZ a § 579 odst. 1 OZ nemusí dojít v dosavadní judikatuře Nejvyššího soudu k posunu⁵³ a výše uvedené právní jednání bude i nadále postiženo absolutní neplatností. Posouzení právních následků úmyslně zkracujícího právního jednání, kdy úmysl zkrátit věřitele měly obě smluvní strany, tak zůstává otevřenou otázkou pro soudní praxi, na kterou odpoví pouze ustálená judikatura insolvenčních soudů. Na druhou stranu se kloním k názoru, že takové jednání bude spíše posouzeno jako absolutně neplatné pro kvalifikovaný rozpor se zákonem.

V souvislosti s výše popsányými druhy právního jednání, jimž lze na základě insolvenčního zákona úspěšně odporovat, bych rád uvedl, že uvedená právní jednání mohou v určitých případech naplňovat znaky skutkové podstaty některého z trestných činů dle části druhé hlavy V (trestné činy proti majetku) trestního zákoníku. Zejména se může jednat o trestné činy dle ust. § 222 (poškození věřitele) a § 223 TrZ (zvýhodnění věřitele), za což může být pachatel potrestán v závislosti na závažnosti spáchaného skutku a způsobené škodě trestem odnětí svobody až na osm let nebo zákazem činnosti.

⁵³ MÜLLEROVÁ, Lenka. In: HÁSOVÁ, Jiřina a kol.: Insolvenční zákon. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 823.

3 Obsah majetkové podstaty

3.1 Pozitivní vymezení obsahu majetkové podstaty

Insolvenční zákon pozitivně vymezuje obsah majetkové podstaty demonstrativním výčtem ve svém ustanovení § 206. Majetkovou podstatu tak dle uvedeného ustanovení odst. 1 tvoří zejména následující věci, práva a penězi ocenitelné hodnoty a plnění:

Peněžní prostředky (ust. § 206 odst. 1 písm. a) IZ) dlužníka v hotovosti nebo na bankovních účtech bez zřetele na měnu. Účet a nakládání s peněžními prostředky na účtu upravují ustanovení hlavy IV. dílu 11 oddílu 1 občanského zákoníku.

Věci movité a nemovité (ust. § 206 odst. 1 písm. b) IZ). Občanský zákoník dělí věci na hmotné a nehmotné (ust. § 496 OZ) a movité a nemovité (ust. § 498 OZ), kdy za nemovité označuje pozemky a podzemní stavby se samostatným účelovým určením, jakož i věcná práva k nim, a práva, která za nemovité věci prohlásí zákon (stanoví-li jiný právní předpis, že určitá věc není součástí pozemku, a nelze-li takovou věc přenést z místa na místo bez porušení její podstaty, je i tato věc věcí nemovitou). Veškeré ostatní hmotné i nehmotné věci označuje občanský zákoník za movité. „*I pro účely insolvenčního řízení je nutno věci chápat jako hmotné předměty s určitým samostatným určením.*“⁵⁴

Podnik (ust. § 206 odst. 1 písm. c) IZ). Tento pojem užíval zákon č. 40/1964 Sb. V terminologii občanského zákoníku se jedná o **obchodní závod** (ust. § 502 OZ), popřípadě **rodinný závod** (ust. § 700 a násl. OZ). Závod je definován jako organizovaný soubor jmění, který podnikatel vytvořil a který z jeho vůle slouží k provozování jeho činnosti. Má se za to, že závod tvoří vše, co zpravidla slouží k jeho provozu. Závod je tedy věc hromadná sui generis skládající se z různých složek (hmotná, nehmotná a osobní)⁵⁵.

⁵⁴ TARANDA, Petr. In: HÁSOVÁ, Jiřina a kol.: Insolvenční zákon. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 701.

⁵⁵ Hmotnou složkou závodu je například výrobní vybavení, nehmotnou složkou práva jako například ochranná známka a osobní složka je tvořena organizovanou činností zaměstnanců závodu.

Soubor věcí a věci hromadné (ust. § 206 odst. 1 písm. d) IZ). Občanský zákoník za věc hromadou pokládá soubor jednotlivých věcí náležejících téže osobě, považovaný za jeden předmět a celek, a jako takový nesoucí společné označení. Může se tak jednat o soubor věcí individuálně určených (typicky sbírka) nebo genericky určených (druhově) podle počtu, míry nebo hmotnosti (např. stádo ovcí).

Vkladní knížky, vkladní listy a jiné formy vkladů (ust. § 206 odst. 1 písm. e) IZ). Vkladní knížky a vkladní listy upravují ustavení hlavy IV. dílu 11 oddílu 1 občanského zákoníku. Dále se může jednat o jiné formy vkladů a depozit.

Akcie, směnky, šeky nebo jiné cenné papíry anebo jiné listiny, jejichž předložení je nutné k uplatnění práva (ust. § 206 odst. 1 písm. f) IZ). Občanský zákoník definuje cenný papír jako listinu, se kterou je právo spojeno takovým způsobem, že je po vydání cenného papíru nelze bez této listiny uplatnit ani převést (ust. § 514 OZ), přičemž dle občanského zákoníku jsou cenné papíry věci hmotné a movité, vydané v listinné nebo zaknihované podobě, na jméno či majitele. Akcie jsou cenné papíry nebo zaknihované cenné papíry, s nimiž jsou spojena práva akcionáře jako společníka podílet se podle zákona o obchodních korporacích a stanov společnosti na jejím řízení, jejím zisku a na likvidačním zůstatku při jejím zrušení s likvidací (ust. § 256 a násl. ZOK). „*Do uvedené skupiny majetku dlužníka náleží i podílové listy (§ 115 a násl. zákona č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech), dluhopisy dle zákona č. 190/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů, včetně např. státních dluhopisů a hypotečních zástavních listů, vyměnitelné dluhopisy dle § 286 a násl. ZOK, jakož i opční listy dle § 295 a násl. ZOK; směnky a šeky dle zákona č. 191/1950 Sb., směnečného a šekového, ve znění pozdějších předpisů, náložné listy podle § 2572 a násl. NOZ, skladištní listy podle § 2417 NOZ, jakož i další listiny, které zákon za cenné papíry označuje.*“⁵⁶

Obchodní podíl (ust. § 206 odst. 1 písm. g) IZ), respektive v terminologii zákona o obchodních korporacích **podíl**, představující účast společníka v obchodní korporaci a práva a povinnosti z této účasti plynoucí (ust. § 31 až 33 ZOK). V případě řešení

⁵⁶ MARŠÍKOVÁ, Jolana a kol.: Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 362.

úpadku konkursem pojme insolvenční správce do soupisu majetkové podstaty podíl pouze v případě, že je dlužník jeho výlučným vlastníkem. „*V opačném případě zapíše do majetkové podstaty nárok na vypořádací podíl, neboť obchodní podíl prohlášením konkursu přešel jako uvolněný na společnost.*“⁵⁷

Dlužníkovy peněžité i nepeněžité pohledávky, včetně pohledávek podmíněných a pohledávek, které dosud nejsou splatné (ust. § 206 odst. 1 písm. h) IZ). Přestože zahájení insolvenčního řízení či rozhodnutí o úpadku nemá vliv na splatnost dlužníkových pohledávek, dosud nesplacené pohledávky náleží do majetkové podstaty vzhledem ke skutečnosti, že mohou být předmětem úplatného postoupení, ač tomu brání smluvní ujednání mezi dlužníkem a jeho dlužníkem (ust. § 283 odst. 1 IZ), a sloužit tak k uspokojení dlužníkových věřitelů v insolvenčním řízení.

Dlužníková mzda nebo plat, jeho pracovní odměna jako člena družstva a příjmy, které dlužníkovi nahrazují odměnu za práci, zejména důchod, nemocenské, peněžitá pomoc v mateřství, stipendia, náhrady ucházejícího výdělků, náhrady poskytované za výkon společenských funkcí, podpora v nezaměstnanosti a podpora při rekvalifikaci (ust. § 206 odst. 1 písm. i) IZ). Dlužníkovy příjmy mohou být v insolvenčním řízení postiženy pouze v rozsahu, v jakém z nich mohou být při výkonu rozhodnutí nebo při exekuci uspokojeny přednostní pohledávky (ust. § 207 odst. 2 IZ ve spojení s ust. § 279 odst. 2 OSŘ).

Další práva a jiné majetkové hodnoty, mají-li penězi ocenitelnou hodnotu (ust. § 206 odst. 1 písm. j) IZ). Příkladný výčet majetku náležejícího do majetkové podstaty uzavírá právě posledně citované ustanovení, ze kterého je zjevné, že majetkovou podstatu může tvořit v zásadě jakýkoli penězi ocenitelný majetek (v souladu se zásadou co nejvyššího uspokojení věřitelů dle ust. § 5 IZ), u kterého to nevylučuje zákon (může se jednat například o předměty průmyslového vlastnictví).

⁵⁷ ŠEVČÍK, D., ŠEBESTA, J.: Majetková podstata a její zpeněžení in Bulletin Advokacie 9/2012, s. 34.

Insolvenční zákon ve svém ust. § 206 odst. 2 upřesňuje, že součástí majetkové podstaty jsou dále i **příslušenství, přírůstky, plody a užitky** majetku náležejícího do majetkové podstaty na základě odstavce 1 téhož ustanovení.

3.2 Negativní vymezení obsahu majetkové podstaty

Insolvenční zákon v ustanoveních § 207 a 208 negativně vymezuje majetek, který do majetkové podstaty nepatří. Předně součástí majetkové podstaty není majetek, jenž nelze postihnout výkonem rozhodnutí nebo exekucí (ust. § 207 odst. 1 IZ), čímž insolvenční zákon odkazuje na právní úpravu občanského soudního řádu (ust. § 321 a 322 OSŘ). Majetkovou podstatu tudíž netvoří věci, u kterých zvláštní předpisy vylučují jejich prodej nebo které dle zvláštních předpisů nepodléhají postižení výkonem rozhodnutí. Do majetkové podstaty dále nepatří majetek ve spoluvlastnictví nebo výlučném vlastnictví dlužníka (popřípadě společném jmění dlužníka a jeho manžela), jenž dlužník nezbytně potřebuje k uspokojování hmotných potřeb svých a své rodiny nebo k plnění svých pracovních úkolů a další jiné věci, jejichž prodej by byl v rozporu s morálními pravidly a jejichž počet a hodnota odpovídá obvyklým majetkovým poměrům. Občanský soudní řád v ust. § 322 odst. 2 příkladně vyjmenovává takovýto nepostižitelný majetek, kdy se jedná například o běžné oděvní součásti, snubní prsten, studijní a náboženskou literaturu, školní potřeby a dětské hračky, obvyklé vybavení domácnosti, zdravotnické potřeby a jiné věci, které dlužník potřebuje s ohledem na svůj zdravotní stav nebo tělesnou vadu. Jisté výkladové potíže působil termín obvyklé vybavení domácnosti, jelikož občanský soudní řád ve znění účinném do 31. 8. 2015 neobsahoval žádný příkladný výčet věcí, které tvoří obvyklé vybavení domácnosti. „*Skutečnost, že určité věci - se zřetelem k aktuálním sociálním standardům - tvoří i typické vybavení domácnosti (kupř. barevný televizor, přehrávací aparatura, sedací souprava apod.), ještě neznamená, že jsou věcmi nezbytně potřebnými. I když jsou tedy součástí tzv. obvyklého vybavení domácnosti, nemusí být z výkonu vyloučeny, jestliže jsou současně věcmi (posuzováno především z objektivního hlediska) k uspokojování potřeb povinného zbytnými.*“⁵⁸ Vždy tedy bude nutné rozlišovat mezi věcmi pro konkrétního dlužníka nezbytnými a zbytnými,

⁵⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2004, sp. zn. 20 Cdo 180/2003.

kdy výsledné posouzení může být v jednotlivých případech odlišné⁵⁹. „*Za určitých okolností totiž i věc, která je obyčejně v porovnání s obvyklým vybavením domácnosti považována za nadstandardní, může být shledána za věc, jež nepodléhá výkonu rozhodnutí, a naopak i věc, která jindy představuje obvyklé vybavení domácnosti, může takovému výkonu rozhodnutí podléhat – viz rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 17. 10. 2005, č.j. 10 Co 932/2004.*“⁶⁰ S ohledem na účel a zásady insolvenčního řízení (zejména co nejvyšší uspokojení věřitelů) se osobně kloním k co nejrestriktivnější výkladu pojmů obsažených v ustanoveních § 322 odst. 1 a 2 OSŘ. Ke stejnému názoru se přiklání také dosavadní judikatura Nejvyššího soudu: „*Ustanovení § 322 o.s.ř. je proto třeba vykládat restriktivně a podřadit pod něj pouze věci, které povinný nemůže postrádat, aniž by tím byla snížena jeho lidská důstojnost.*“⁶¹ Součástí majetkové podstaty také podle ust. § 322 odst. 4 OSŘ nemohou být technické prostředky, na nichž se vede evidence investičních nástrojů nebo se uchovávají dokumenty týkající se údajů v této evidenci, a technické prostředky, které slouží k poskytování údajů o vlastních investičních nástrojů a dále podle ust. § 322 odst. 5 OSŘ věci, které dlužník nabyt jakožto substituční jmění (což ovšem podle téhož ustanovení neplatí bezvýhradně).

Insolvenční zákon výslovně nevylučuje z majetkové podstaty majetek sloužící k podnikání dlužníka (ust. § 207 odst. 1 věta druhá IZ), jelikož bez uvedeného pravidla by dle ust. § 322 odst. 3 OSŘ nemohly věci, které dlužník nezbytně nutné potřebuje ke své podnikatelské činnosti, tvořit součást majetkové podstaty. Postižením veškerého majetku sloužícího k podnikání se insolvenční řízení kvalitativně odlišuje od výkonu rozhodnutí. Ustanovení § 321 a 322 OSŘ se rovněž nepoužijí ohledně věcí, které dlužník jakožto povinný, jenž úmyslným trestným činem způsobil škodu, nabyt z majetkového prospěchu získaného tímto trestným činem, je-li oprávněným poškozený z tohoto trestného činu.

⁵⁹ Například z Rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 17. 10.2005, sp. zn. 10 co 932/2005 plyne, že pro dlužníka, který nepečuje o děti v útlém věku, není automatická pračka nezbytným vybavením domácnosti.

⁶⁰ KNYTLOVÁ, K., HRDLIČKA, V.: Vyloučit? Nevyloučit? aneb Které věci nepodléhají výkonu rozhodnutí in Komorní Listy, časopis soudních exekutorů 3/2011, s. 15.

⁶¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2006, sp. zn. 30 Cdo 509/2006.

Příjmy dlužníka náleží do majetkové podstaty pouze v rozsahu, v jakém z nich mohou být uspokojeny přednostní pohledávky při výkonu rozhodnutí nebo exekuci (ust. § 207 odst. 2 IZ), přičemž příjmy se rozumí mzda nebo jiné příjmy dle ust. § 299 OSŘ (ustanovení občanského soudního řádu upravující výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy se použijí i na jiné příjmy vyjmenované v ust. § 299 OSŘ). Občanský soudní řád obecně poskytuje přednostním pohledávkám (které jsou vymezeny v ust. § 279 odst. 2 OSŘ) vyšší míru uspokojení než ostatním „běžným“ pohledávkám. Způsob výpočtu části příjmu dlužníka, která tvoří majetkovou podstatu, upravují ustanovení § 276 a násl. OSŘ a nařízení vlády č. 595/2006 Sb. (nařízení o nezabavitelných částkách, k jehož vydání je vláda zmocněna na základě ust. § 278 a 279 odst. 3 OSŘ). Nejprve je třeba vypočítat čistou mzdu dlužníka (ust. § 277 OSŘ) a z té odečíst základní nepostižitelnou částku, která je stanovena nařízením vlády č. 595/2006 Sb. Z výsledného zbytku čisté mzdy (zaokrouhleného směrem dolů na částku dělitelnou třemi a vyjádřenou v celých stokorunách) dvě třetiny náleží do majetkové podstaty a jedna třetina dlužníkovi. Dlužno podotknout, že ustanovením § 2 nařízení vlády č. 595/2006 Sb. je též stanovena částka, nad kterou je zbytek čisté mzdy nebo jiného příjmu postižitelný bez omezení, tj. tvoří majetkovou podstatu bez omezení. Součástí majetkové podstaty tudíž tvoří dvě třetiny zbytku čisté mzdy dlužníka (pro účely výpočtu dvou třetin na přednostní pohledávky se musí zbytek čisté mzdy rovnat maximálně částce, nad kterou je zbytek čisté mzdy postižitelný bez omezení) a částka, o kterou zbytek čisté mzdy dlužníka převyšuje částku, nad kterou je zbytek čisté mzdy postižitelný bez omezení).⁶²

„Do majetkové podstaty nejsou zahrnuta některá další plnění poskytovaná dlužníkovi, a to pohledávky náhrady, kterou podle pojistné smlouvy vyplácí pojišťovna, má-li být náhrada použita k novému vybudování nebo opravě budovy, a dále do majetkové podstaty nespádají peněžité dávky sociální péče, dávky pomoci v hmotné nouzi, z dávek státní sociální podpory příspěvek na bydlení a jednorázově vyplácené dávky státní sociální podpory a pěstounské péče. Rovněž tak netvoří majetkovou podstatu tři pětiny

⁶² Uvádím příklad: Dlužník (bez manžela a dětí) pobírá měsíční hrubou mzdu 25.000,- Kč. Čistá mzda činí 19.295,- Kč a základní nepostižitelná částka 9.269,- Kč. Do majetkové podstaty tak náleží 10.026,- Kč (6.178,- Kč jakožto dvě třetiny na přednostní pohledávky a 3.848 jakožto částka postižitelná bez omezení).

autorské odměny a pohledávek z práv výkonných umělců a z práv původců předmětů průmyslového vlastnictví.“⁶³

Insolvenční zákon v ust. § 207 odst. 3 zavádí pravidlo, kdy je-li podle ustanovení o výkonu rozhodnutí nebo exekuci nutné, aby soud posoudil otázku, jaký majetek nelze postihnout výkonem rozhodnutí nebo exekucí, smí tak učinit pouze insolvenční soud v rámci incidenčního sporu dle ust. § 159 a násl. IZ. Insolvenční zákon tedy obdobně jako v případech neplatnosti či neúčinnosti právního jednání svěřuje otázky bezprostředně se dotýkající majetkové podstaty do rukou insolvenčního soudu.

Majetkovou podstatu nemůže dle ust. § 208 IZ tvořit účelově určený majetek, tj. majetek, se kterým nelze dle zvláštních předpisů nakládat jinak než způsobem, k němuž byl určen (zejména například účelové dotace a návratné výpomoci ze státního rozpočtu, majetek České národní banky, který byl na základě zvláštních dohod svěřen do správy jiné osobě nebo majetek státu v rozsahu stanoveném zákonem č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích).

Na tomto místě bych rád zdůraznil, že osobní působnost insolvenčního zákona není absolutní. „*Lze rozlišit jednak případy vynětí z osobní působnosti zákona dle § 6 IZ, jednak případy vyloučení účinků zákona dle § 365 IZ.*“⁶⁴ Z majetkové podstaty je tudíž vyloučen majetek ve vlastnictví subjektů vyjmenovaných v ust. § 6 odst. 1 IZ (například majetek ve vlastnictví státu, územního samosprávného celku, České národní banky či Všeobecné zdravotní pojišťovny ČR), popřípadě v ust. § 6 odst. 2 IZ (trvá-li u těchto subjektů časově omezené vynětí z osobní působnosti insolvenčního zákona, například majetek banky po dobu, po kterou je nositelem bankovní licence). Ohledně majetku státu je důležité upozornit na limit, jenž představuje ustanovení § 43 zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, dle něhož majetek, se kterým jsou příslušné hospodařit organizační složky státu, nemůže být předmětem insolvenčního řízení. Majetek, s nímž hospodaří státní příspěvkové organizace, tedy

⁶³ TARANDA, Petr. In: HÁSOVÁ, Jiřina a kol.: Insolvenční zákon. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 704.

⁶⁴ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol.: Civilní právo procesní. Část druhá: Řízení vykonávací, řízení insolvenční. 1. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 203.

nemůže být předmětem insolvenčního řízení. Na druhou stranu je nepochybné, že majetek, se kterým hospodaří státní organizace, za jejichž dluhy stát neručí a ani se za ně nezaručil, může být předmětem insolvenčního řízení a tedy být součástí majetkové podstaty⁶⁵.

Do majetkové podstaty také nepatří plnění z majetkové podstaty určené k úhradě odůvodněných fyzických potřeb dlužníka (fyzické osoby) a jeho rodiny (dle ust. 282 odst. 2 IZ). Zásadně majetkovou podstatu nesmí tvořit majetek vyloučený ze soupisu majetkové podstaty na základě rozhodnutí insolvenčního soudu o vylučovací žalobě a majetek vyňatý ze soupisu majetkové podstaty na základě rozhodnutí insolvenčního soudu podle ust. § 226 IZ. Majetkovou podstatu by také neměl tvořit majetek, u něhož to není účelné (nemůže být užito k uspokojení věřitelů) – takový majetek by měl být vyjmut z majetkové podstaty postupem dle ust. § 227 IZ.

⁶⁵ TARANDA, Petr. In: HÁSOVÁ, Jiřina a kol.: Insolvenční zákon. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 706.

4 Zjišťování majetkové podstaty

4.1 Zjišťování majetkové podstaty

Zjišťování majetkové podstaty představuje jednu ze základních činností insolvenčního správce, resp. předběžného správce, která je pro insolvenční řízení svým významem naprosto stěžejní. Nepodaří-li se totiž insolvenčnímu správci zjistit veškerý majetek tvořící majetkovou podstatu, nedojde zpeněžením majetkové podstaty k co nejvyššímu uspokojení věřitelů a je tak ohrožen jeden ze základních cílů insolvenčního řízení.

Zjišťování majetkové podstaty je soustavná činnost komplexně upravená v ustanoveních § 209 až 216 IZ. Zjišťování majetkové podstaty provádí insolvenční správce, respektive předběžný správce, od svého ustanovení do funkce insolvenčním soudem, a to i když není osobou s dispozičním oprávněním⁶⁶, a je povinen při zjišťování podstaty dbát pokynů insolvenčního soudu (ust. § 209 odst. 1 IZ). Na insolvenčního správce a předběžného správce se při zjišťování majetkové podstaty vztahují také obecná ustanovení části první hlavy druhé insolvenčního zákona, a tudíž je povinen při výkonu své funkce postupovat s odbornou péčí a vyvinout veškeré úsilí, které lze po něm spravedlivě požadovat, aby věřitelé byli uspokojeni v co nejvyšší míře. Insolvenční správce je povinen provádět vlastní vyhledávací činnost ohledně majetkové podstaty i v případě plně spolupracujícího dlužníka (ani spolupracující dlužník není na rozdíl od insolvenčního správce schopen posoudit, jaký majetek náleží do majetkové podstaty). Je vhodné se zjišťováním majetkové podstaty začít co nejdříve: *„Zejména v případě věřitelského insolvenčního návrhu je zde totiž pravděpodobné, že dlužník se pokusí s částí majetkové podstaty naložit takovým způsobem, který mohou někteří věřitelé považovat za postup v rozporu s jejich zájmy.“*⁶⁷ Není-li insolvenční správce ustanoven, může insolvenční soud rozhodnout o opatřeních potřebných ke zjištění podstaty a o způsobu jejich provedení (ust. § 209 odst. 2 IZ), zejména je-li v ohrožení uspokojení věřitelů.

⁶⁶ Insolvenční zákon výslovně uvádí, že zjišťování provádí správce, i když není osobou s dispozičním oprávněním, ve znění ust. § 209 IZ po novele insolvenčního zákona zákonem č. 294/2013 Sb., kdy novela pravděpodobně reagovala na znění ust. § 331 IZ, ze kterého by jeden mohl nabýt dojmu, že zjišťování majetkové podstaty provádí dlužník, je-li osobou s dispozičním oprávněním.

⁶⁷ BOULOVÁ, Hana: Insolvenční zákon s komentářem. Poradce číslo 3/2010, s. 102.

Příkladem takového rozhodnutí je uložení povinnosti třetím osobám sdělit informace nezbytné za účelem řádného zjištění majetkové podstaty včetně bližšího určení, jak má být opatření insolvenčního soudu provedeno⁶⁸.

Insolvenční zákon ukládá určitým osobám povinnost součinnosti při zjišťování majetkové podstaty vůči insolvenčnímu správci, předběžnému správci a insolvenčnímu soudu. Pokud by povinnost součinnosti v insolvenčním zákoně absentovala, zjištění podstaty by byl pro insolvenčního správce prakticky nemožný úkol. Povinni poskytnout součinnost při zjišťování majetkové podstaty jsou:

Dlužník. Dlužník je povinen poskytnout insolvenčnímu a předběžnému správci při zjišťování podstaty všestrannou součinnost a dbát jejich pokynů (ust. § 210 IZ). Insolvenční zákon dále ukládá dlužníkovi povinnosti jednak vůči insolvenčnímu správci (umožnit přístup na všechna, kde je umístěn majetek tvořící majetkovou podstatu), jednak vůči insolvenčnímu soudu (předložit seznam majetku, dostavit se k výslechu a prohlášení o majetku).

Orgány veřejné správy. Orgány veřejné správy poskytují součinnost insolvenčnímu správci na základě ust. § 43 IZ a to nejenom při zjišťování podstaty. Zejména poskytují údaje o majetku dlužníka a vydají nebo zapůjčí listiny nebo jiné věci, jež mají u sebe a mohou sloužit při zjišťování majetkové podstaty.

Věřitelské orgány. Při zjišťování majetkové podstaty jsou povinny věřitelské orgány poskytnout insolvenčnímu správci nebo předběžnému správci potřebnou součinnost na základě ust. § 211 odst. 2 IZ.

Třetí osoby. Některým dalším třetím osobám ukládá povinnost součinnosti (v různé podobě) insolvenční zákon, jedná se například o oznamovací povinnost osoby, jež má u sebe majetek dlužníka.

Nelze-li dosáhnout úplného zjištění majetkové podstaty z důvodu neposkytnuté součinnosti, oznámí tuto skutečnost insolvenční správce, resp. předběžný správce, insolvenčnímu soudu a navrhne mu přijetí příslušných opatření (ust. § 211 odst. 3 IZ).

⁶⁸ HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T.: Insolvenční řízení. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 148.

„V případě odmítnutí součinnosti správci lze užít jako donucující prostředek pořádkovou pokutu a nelze ani vyloučit odpovědnost za takto vzniklou škodu osoby neposkytující potřebnou míru součinnosti.“⁶⁹

Úspěch procesu zjišťování majetku náležejícího do majetkové podstaty do značné míry závisí na iniciativě, vlastním šetření a schopnostech insolvenčního správce a celý proces zjišťování podstaty směřuje ke svému cíli v podobě soupisu majetkové podstaty.

4.2 Součinnost dlužníka při zjišťování majetkové podstaty

Dlužník poskytuje součinnost plněním povinností, jenž mu ukládá insolvenční zákon a insolvenční soud ve svých rozhodnutích. Dlužník plní povinnosti vůči insolvenčnímu správci a předběžnému správci (poskytuje všestrannou součinnost při zjišťování podstaty a dbát jejich pokynů), výlučně insolvenčnímu správci (umožní přístup na všechna místa, kde má umístěn majetek) a insolvenčnímu soudu (předkládá seznam majetku, povinnost dostavit se k výsledku a k prohlášení o majetku).

Dlužník poskytuje insolvenčnímu správci a předběžnému správci všestrannou součinnost při zjišťování majetkové podstaty, zejména dbá jejich pokynů (ust. § 210 IZ). Povinnost všestranné součinnosti se nevztahuje pouze na dlužníka. Je-li dlužník právnickou osobou, vztahuje se také na dlužníkovy statutární orgány a jejich členy nebo likvidátora. Povinnost se vztahuje na uvedené osoby i tehdy, pokud jejich postavení zaniklo v období tří měsíců před zahájením insolvenčního řízení (ať již zaniklo z jakéhokoli důvodu), čímž insolvenční zákon stíhá spekulativní postup právnické osoby, jež odvolá z funkce odpovědné osoby ve snaze znesnadnit či znemožnit zjištění majetkové podstaty a ustanoví do funkcí tzv. bílé koně (tedy osoby bez jakékoli znalosti ekonomické situace dlužníka)⁷⁰. Všestrannou součinnost jsou povinni poskytnout také společníci, zaměstnanci nebo členové dlužníka, ovšem pouze na vyžádání insolvenčního soudu a v rozsahu jejich oprávnění jednat za dlužníka. Je-li dlužník fyzickou osobou, poskytnout všestrannou součinnost je povinen zákonný zástupce dlužníka. Je-li

⁶⁹ BOULOVÁ, Hana: Insolvenční zákon s komentářem. Poradce číslo 3/2010, s. 103.

⁷⁰ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol.: Civilní právo procesní. Část druhá: Řízení vykonávací, řízení insolvenční. 1. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 250.

oprávněno jménem dlužníka samostatně právně jednat více zákonných zástupců, insolvenční soud může vyžadovat součinnost od každého z nich.

Východiskem zjišťování majetkové podstaty je dle ust. § 211 IZ seznam majetku. Seznam majetku vypracovává a předkládá insolvenčnímu soudu dlužník. Podává-li dlužník insolvenční návrh, seznam majetku je obligatorní přílohou návrhu, bez které insolvenční návrh soud odmítne. Podal-li insolvenční návrh dlužníkův věřitel, insolvenční soud může na základě ust. § 128 odst. 3 IZ rozhodnout, že dlužník je povinen předložit soudu seznam majetku (nicméně tak rozhodne vždy, má-li navrhovatel za dlužníkem vykonatelnou pohledávku, čili v drtivé většině případů). Dlužník je povinen v seznamu majetku podle ust. § 104 odst. 2 a 4 IZ:

- označit sám sebe v souladu s ust. 103 odst. 1 IZ,
- označit jednotlivě veškerý svůj majetek,
- označit jednotlivě veškeré své pohledávky (včetně výše a skutečností, na kterých se zakládají) a výslovně se vyjádřit k jejich dobytosti,
- označit probíhající soudní řízení ohledně svého majetku či pohledávek,
- označit pravomocná rozhodnutí ohledně svého majetku či pohledávek,
- nemá-li žádné dlužníky nebo žádné zaměstnance, výslovně tuto skutečnost uvést,
- veškeré uvedené osoby označit v souladu s ust. § 103 odst. 1 IZ a
- výslovně uvést, že seznam majetku je správný a úplný.

Dlužník seznam podepíše a předloží insolvenčnímu soudu. Insolvenční správce a předběžný správce jsou vždy povinni provést vlastní vyhledávací činnost a šetření o tom, zda do majetkové podstaty nenáleží i jiné věci, práva, pohledávky a majetkové hodnoty než ty v seznamu uvedené.

Dlužník je povinen umožnit správci přístup na všechna místa, kde má umístěn majetek, přičemž tuto povinnost má dlužník výlučně vůči insolvenčnímu správci (ust. § 212 IZ). Neposkytne-li dlužník potřebnou součinnost k zjištění a zajištění dlužníkovu majetku, může insolvenční soud na návrh insolvenčního správce nařídit prohlídku bytu, sídla a jiných místností dlužníka, jakož i jeho skříní nebo jiných schránek v nich umístěných, kde má dlužník svůj majetek (za tímto účelem je insolvenční správce

oprávněn zjednat si do uvedených objektů přístup, popřípadě uzavřené schránky a skříně otevřít). Nařízení prohlídky představuje zásah do ústavním pořádkem garantovaného práva na domovní svobodu (čl. 12 LZPS) v situaci, kdy je takový zásah nezbytný k dožení účelu insolvenčního řízení. Návrh na nařízení prohlídky musí proto být vždy řádně odůvodněn (primárně jednáním dlužníka a důvodným podezřením insolvenčního správce o nezbytnosti zásahu do domovní svobody) a insolvenční soud jej musí vždy podrobně přezkoumat. Je zcela nežádoucí, aby insolvenční soud strojově přistupoval k nařízení prohlídky, mimo jiné i proto, že usnesení insolvenčního soudu o nařízení prohlídky nemusí být odůvodněno a není proti němu přípustné odvolání. Prohlídka by měla být nařízena v zásadě tehdy, je-li to nutné pro nedostatečnou součinnost dlužníka, nebo pokud dlužník své obydlí využívá k podnikání⁷¹. Insolvenční správce provede prohlídku na základě písemného rozhodnutí insolvenčního soudu o nařízení prohlídky, které je dlužníkovi doručeno insolvenčním správcem až při zahájení prohlídky (v opačném případě by dlužník mohl na nařízení prohlídky reagovat s předstihem ukrytím svého majetku). Nelze-li při prohlídce rozhodnutí dlužníkovi doručit, insolvenční správce předá rozhodnutí insolvenčního soudu k následnému doručení. Je-li to vzhledem k okolnostem potřebné, insolvenční správce přibere k prohlídce vhodnou osobu, podle možností zástupce orgánu obce. Obecně lze takový postup doporučit insolvenčnímu správci vždy, zejména s ohledem na možné budoucí spory mezi insolvenčním správcem a dlužníkem, potažmo osobou prohlídkou dotčenou. Přítomnost dalších osob není vyloučena (např. osoby zajišťující správci bezpečnost či osoby odborně způsobilé zjednat přístup do uzavřených objektů) a v komplikovaných případech může být průběh prohlídky osvědčen notářem⁷². O průběhu prohlídky sepíše insolvenční správce protokol, v němž uvede zjištěný a zajištěný majetek, a jehož originál předá insolvenčnímu soudu. Protokol podepíše insolvenční správce a osoba k prohlídce přibraná. Insolvenční správce si ponechá pouze opis protokolu. Opis následně doručí insolvenční soud dlužníkovi a věřitelskému výboru.

⁷¹ TARANDA, Petr. In: HÁSOVÁ, Jiřina a kol.: Insolvenční zákon. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 714.

⁷² Tamtéž.

Neplní-li dlužník dobrovolně své povinnosti při zjišťování majetkové podstaty, může insolvenční soud na základě návrhu insolvenčního správce nebo věřitelského výboru předvolat dlužníka nebo osoby za něj jednající (typicky statutární orgán dlužníka) k výslechu a vyzvat je k prohlášení o majetku (ust. § 214 IZ). Předvolání k výslechu a prohlášení o majetku představuje poslední možnost před podáním trestního oznámení jak zajistit, aby dlužník a osoby za něj jednající dobrovolně splnily povinnosti insolvenčním zákonem jim uložené. Předvolání se doručuje předvolané osobě minimálně deset dní před samotným výslechem do vlastních rukou a musí obsahovat účel výslechu a poučení o následcích odmítnutí prohlášení nebo uvedení nepravdivých, neúplných nebo hrubě zkreslujících údajů. Nedostaví-li se osoba předvolaná k insolvenčnímu soudu dobrovolně bez včasné a důvodné omluvy, bude k soudu předvedena, o čemž musí být v předvolání poučena. Před zahájením samotného výslechu je osoba předvolaná opětovně poučena o následcích odmítnutí prohlášení nebo uvedení nepravdivých, neúplných nebo hrubě zkreslujících údajů. Předvolaný je v prohlášení podle ust. § 215 IZ povinen uvést:

- veškerý majetek, jenž náleží do majetkové podstaty,
- plátce mzdy dlužníka nebo jiného jeho příjmu postižitelného srážkami ze mzdy a výši této pohledávky,
- banky, pobočky zahraničních bank a spořitelni a úvěrní družstva, u kterých má dlužník účty, výši pohledávek a čísla účtů,
- označit dlužníky, u nichž má dlužník jiné peněžité pohledávky, důvod a výši těchto pohledávek,
- osoby, vůči nimž má dlužník jiná majetková práva nebo majetkové hodnoty, jejich důvod a hodnotu,
- movité věci dlužníka nebo spoluvlastnický podíl na nich, a kde, popřípadě u koho se nacházejí; totéž platí o vkladních knížkách, vkladních listech a jiných formách vkladů, akciích, směnkách, šecích nebo jiných listinných cenných papírech anebo o jiných listinách, jejichž předložení je nutné k uplatnění práva, jakož i o zaknihovaných a imobilizovaných cenných papírech dlužníka,
- nemovitosti dlužníka nebo spoluvlastnický podíl na nich,
- závod dlužníka a jeho části, a kde se nachází,

- další práva a jiné majetkové hodnoty, mají-li penězi ocenitelnou hodnotu,
- a veškeré osoby v prohlášení uvedené označit v souladu s ust. § 103 odst. 1 IZ.

Insolvenční soud vyrozumí s předstihem o výsledku předvolaného insolvenčního správce a věřitelský výbor, jelikož mají právo se výsledku zúčastnit a klást předvolanému otázku. O výsledku nebo prohlášení o majetku sepíše insolvenční soud protokol, jehož přílohou je seznam majetku, byl-li osobou předvolanou soudu předložen a prohlášen za správný a úplný (popřípadě do protokolu doplněn). Protokol musí vždy obsahovat poučení předvolaného o odmítnutí prohlášení nebo uvedení nepravdivých, neúplných nebo hrubě zkreslujících údajů a výslovné prohlášení předvolaného o tom, že v prohlášení uvedl jen úplné a pravdivé údaje o majetku dlužníka. Nadto by měl protokol o výsledku kromě obvyklých náležitostí obsahovat posouzení, zda byla zachována desetidenní lhůta dle ust. § 214 odst. 1 IZ. Vzhledem ke skutečnosti, že protokol o výsledku či o prohlášení o majetku dlužníka může sloužit jako důkazní prostředek v případném trestním řízení ohledně posouzení trestněprávní odpovědnosti předvolaného, je zcela zásadní, aby protokol splňoval veškeré formální požadavky a obsahoval autentický záznam přednesů, otázek a odpovědí včetně námitek proti protokolaci⁷³. S ohledem na význam protokolu může činit veškeré úkony insolvenčního soudu s ním související pouze soudce. Protokol po vyhotovení insolvenčním soudem podepíše soudce, předvolaný a zapisovatel.

Odepře-li předvolaný učinit prohlášení o majetku dlužníka, nebo uvede-li v prohlášení o majetku dlužníka nepravdivé, neúplné nebo hrubě zkreslující údaje, dopustí se trestného činu porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku podle ust. § 227 TrZ, za což může být potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti. Odmítá-li dlužník nebo osoby za něj jednající poskytnout součinnost, jejich jednání může v důsledku naplnit skutkovou podstatu trestného činu porušení povinnosti v insolvenčním řízení podle ust. § 225 TrZ⁷⁴, pročež mohou být potrestáni odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo zákazem činnosti.

⁷³ TARANDA, Petr. In: HÁSOVÁ, Jiřina a kol.: Insolvenční zákon. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 720.

⁷⁴ MARŠÍKOVÁ, Jolana a kol.: Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 216-217.

4.3 Součinnost orgánů veřejné správy při zjišťování majetkové podstaty

Insolvenční zákon ukládá insolvenčnímu správci nespolehat se pouze na součinnost dlužníka a provádět vlastní šetření ohledně majetku náležejícího do majetkové podstaty. Aby mohl být insolvenční správce ve své vyhledávací činnosti úspěšný, ukládá insolvenční zákon orgánům veřejné správy a dalším subjektům uvedeným v ust. § 43 IZ povinnost poskytnout mu součinnost. Povinni poskytnout součinnost dle ust. § 43 jsou zejména:

- orgány veřejné správy (zejména katastrální úřady, orgány evidující motorová vozidla a jiné správní úřady),
- notáři,
- soudní exekutoři,
- osoby vedoucí evidenci cenných papírů,
- finanční instituce,
- provozovatelé telekomunikačních služeb,
- provozovatelé poštovních služeb a jiné osoby, které se zabývají přepravou zásilek, vydavatelé tisku a
- dopravci.

Uvedený výčet povinných orgánů a osob podle ust. § 43 IZ je výčtem demonstrativním. Součinnost se poskytuje insolvenčnímu správci na základě jeho písemné žádosti bez zbytečného odkladu (neposkytnou-li povinné subjekty a osoby součinnost řádně a včas, odpovídají za škodu tím způsobenou dle ust. § 44 odst. 3 IZ). Povinné subjekty splní svou povinnost vůči insolvenčnímu správci tím, že:

- poskytnou údaje o majetku dlužníka a další údaje, které jsou nutné pro výkon správy v rozsahu, v jakém by je poskytly přímo dlužníku a
- vydají nebo zapůjčí listiny nebo jiné věci, které mohou sloužit ke zjištění dlužníkovy majetku.

Součinnost se insolvenčnímu správci poskytuje bezplatně. Poskytují-li součinnost subjekty jiné než orgány veřejné správy, náleží jim za poskytnutou součinnost náhrada vynaložených hotových výdajů (např. poštovné). Ustanovení § 44 odst. 1 IZ demonstrativně uvádí, jak konkrétně jednotlivé povinné orgány veřejné správy a osoby poskytují součinnost:

- osoby vedoucí evidenci cenných papírů sdělí insolvenčnímu správci údaje o tam evidovaných cenných papírech, které náleží do majetku dlužníka,
- banky, spořitelní a úvěrní družstva a pobočky zahraničních bank sdělí insolvenčnímu správci čísla dlužnickových účtů, informují jej o stavech těchto účtů a pohybech peněžních prostředků na nich a podají mu informace o dlužnickových úschovách a vkladních knížkách,
- provozovatelé poštovních služeb a jiné osoby, které se zabývají přepravou zásilek, informují insolvenčního správce o dlužnickových doručovacích místech, rozsahu a povaze doručovaných zásilek a úhrnu peněžních prostředků, které dlužník přijímá jejich prostřednictvím,
- poskytovatelé služeb elektronických komunikací oznámí insolvenčnímu správci údaje o dlužnickových telefonních, dálnopisných, telefaxových a jiných elektronických stanicích a adresách, které nejsou uvedeny v dostupných seznamech,
- pojišťovny sdělí insolvenčnímu správci údaje o dlužnickových pojistných smlouvách a pojistných plněních,
- vydavatelé tisku sdělí insolvenčnímu správci údaje o inzerci, která se týká majetkové podstaty a
- dopravci sdělí insolvenčnímu správci údaje o přepravovaných dlužnickových věcech a jejich příjemci.

Demonstrativní výčet ust. § 44 IZ nevylučuje, aby byla součinnost poskytnuta insolvenčnímu správci i jiným, než výše uvedeným způsobem (žádost insolvenčního správce musí ovšem ctít zásady insolvenčního řízení zakotvené v ust. § 5 IZ). Na druhou stranu bez výslovného uvedení některých způsobů poskytnutí součinnosti podle § 44 IZ by součinnost takovým způsobem nemohla být insolvenčnímu správci poskytnuta

s ohledem na povinnost mlčenlivosti výše uvedených subjektů (např. finanční instituce by nemohla insolvenční správci poskytnout informace o účtech dlužníka a pohybu peněžních prostředků na nich, aniž by byla zbavena mlčenlivosti přímo samotným dlužníkem). Neposkytnou-li povinné orgány a osoby součinnost insolvenčnímu správci řádně a včas, odpovídají za škodu tím způsobenou. „*Dlužno dodat, že dle § 128 OSŘ má každý (tedy nejen osoby a orgány uvedené v § 43) povinnost bezplatně na dotaz sdělit (insolvenčnímu) soudu skutečnosti, které mají význam pro (insolvenční) řízení a rozhodnutí.*“⁷⁵

4.4 Součinnost věřitelských orgánů a dalších osob při zjišťování majetkové podstaty

Insolvenční zákon ukládá povinnost poskytnout součinnost při zjišťování majetkové podstaty také věřitelským orgánům a některým dalším osobám. Věřitelské orgány (schůze věřitelů a věřitelský výbor, popřípadě zástupce věřitelů, není-li výbor ustanoven) obecně podporují insolvenčního správce při jeho činnosti a výslovně poskytují součinnost insolvenčnímu správci při jeho vlastní vyhledávací činnosti (ust. § 211 odst. 2 IZ). Jelikož úkolem věřitelských orgánů je především chránit společný zájem věřitelů, je na místě, aby ustanovený věřitelský orgán byl směrem k insolvenčnímu správci aktivní a co nejvíce spolupracoval při zjišťování majetkové podstaty (nakonec jsou to věřitelé, kdo mohou mít detailnější informace o dlužníkových majetkových poměrech).

Osoba, jenž má u sebe majetek náležející do majetkové podstaty (typicky vypůjčitel či nájemce), je povinna tuto skutečnost oznámit insolvenčnímu správci nebo předběžnému správci (dle ust. § 213 IZ) a na jeho výzvu umožnit a strpět prohlídku a ocenění takového majetku. Oznamovací povinnost jsou osoby povinny splnit, jakmile se dozví o rozhodnutí o úpadku dlužníka, a v oznámení správci též uvést právní důvod, na jehož základě mají majetek u sebe. Nesplnění oznamovací povinnosti má za následek odpovědnost za škodu tím způsobenou (vzhledem k publikaci rozhodnutí o úpadku

⁷⁵ MARŠÍKOVÁ, Jolana a kol.: Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 96.

dlužníka v insolvenčním rejstříku se o úpadku dlužníka může bez větších problémů dozvědět v dnešní době každý).

Osoby, které mohou být dotčeny prohlídkou bytu, sídla nebo jiných místností dlužníka insolvenčním správcem jsou povinny tuto prohlídku strpět. Neposkytnou-li při prohlídce dostatečnou součinnost (např. spoluvlastník nemovitosti neumožní insolvenčnímu správci přístup do místností dlužníka), je insolvenční správce oprávněn zjednat si do bytu, sídla či místnosti dlužníka přístup.

5 Soupis majetkové podstaty

5.1 Soupis majetkové podstaty a povinnosti s ním spojené

Soupis majetkové podstaty je cílem procesu zjišťování majetkové podstaty⁷⁶. Soupis představuje listinu, do níž je zapsán majetek náležející do majetkové podstaty, přičemž sestavování soupisu majetkové podstaty je činností časově neomezenou⁷⁷ a plně v kompetenci insolvenčního správce. Při sestavování soupisu vychází insolvenční správce zejména z výsledků svého vlastního šetření ohledně dlužníkovra majetku a dále informací věřitelského výboru, jenž poskytuje při sestavování soupisu insolvenčnímu správci součinnost, seznamu majetku dlužníka, popřípadě výsledku dlužníka a prohlášení o majetku ze strany dlužníka či třetí osoby. „*K tomu je třeba zdůraznit, že podle § 209 odst. 1 a § 217 IZ je zjišťování a soupis majetkové podstaty v kompetenci insolvenčního správce, který je oprávněn posoudit, zda konkrétní majetek, pohledávky nevyjímaje, do majetkové podstaty dlužníka náleží či nikoli.*“⁷⁸ Správce je ovšem omezen v této své činnosti pokyny insolvenčního soudu (ust. § 11 a 217 IZ). Pojetím majetku do soupisu přechází právo nakládat s takovým majetkem na osobu s dispozičním oprávněním (v závislosti na způsobu řešení úpadku a fázi insolvenčního řízení dlužník či insolvenční správce) a to pouze způsobem, který stanoví insolvenční zákon (ust. § 217 odst. 1 IZ). Insolvenční správce průběžně během insolvenčního řízení soupis majetkové podstaty aktualizuje (doplňuje a vyřazuje majetek) a je povinen vyřadit ze soupisu ten majetek, jenž do majetkové podstaty nepatří a to i v situaci, kdy osoba uplatňující k takovému majetku právo se již vyškrtnutí nemůže domáhat (např. uplynula-li marně lhůta k podání vylučovací žaloby). Insolvenční zákon upravuje soupis majetkové podstaty a povinnosti s ním spojené (označení položek v soupisu, ocenění majetku pojatého do soupisu a uvedení důvodu pojetí či vyloučení jednotlivých položek) v ust. § 217 až 224 a další náležitosti upravuje zejména vyhláška č. 311/2007 Sb., o jednacím řádu pro insolvenční řízení a kterou se provádějí některá ustanovení insolvenčního zákona.

⁷⁶ Důvodová zpráva k návrhu zákona o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), k zák. č. 128/2006 Sb. [online]. PSP sněmovní tisk 1120/0. Poslanecká sněmovna. 4. volební období. 2002 - 2006 [cit. 01.06.2016]. Dostupné z: < <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=1120&ct1=0> >.

⁷⁷ S výjimkou roční prekluzivní lhůty k podání odpůřčí žaloby dle ust. § 239. odst. 3 IZ.

⁷⁸ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 11. 2012, č. j. 3 VSPH 503/2012-B-105.

Majetek se zapisuje do soupisu majetkové podstaty samostatnými položkami, závod a jiné věci hromadné se zapisují jedinou položkou (musí být však zjevné, co vše je součástí zapsané věci hromadné). Soupis majetkové podstaty by měl mít svoji strukturu členící majetek dlužníka do jednotlivých kapitol a vycházející z účetní evidence dlužníka, je-li vedena, přičemž každá jednotlivá položka soupisu musí být blíže individualizována a specifikována, kde např. u nemovitých věcí je nutné vždy uvést číslo listu vlastnictví, katastrální území, obec, jakož i příslušný katastrální úřad, u kterého je list vlastnictví veden⁷⁹. Náležitosti soupisu upravuje vyhláška č. 311/2007 Sb., o jednacím řádu pro insolvenční řízení, a kterou se provádějí některá ustanovení insolvenčního zákona. Soupis by tak vždy měl obsahovat následující náležitosti dle ust. § 14 vyhlášky č. 311/2007 Sb.:

- označení insolvenčního soudu a spisovou značku insolvenčního řízení
- označení dlužníka a insolvenčního správce
- pořadové číslo položky sepisovaného majetku,
- údaje sloužící k identifikaci sepisovaného majetku, nejedná-li se o majetek nepatrné hodnoty
- ocenění sepisovaného majetku nebo informace, že od ocenění bylo upuštěno,
- údaje o osobě, která provedla ocenění
- údaje o osobě, která k sepisovanému majetku uplatňuje své právo, údaje o osobě, které sepisovaný majetek náleží, nebo údaje o osobě, která tvrdí, že je tu jiný důvod, pro který by položka majetku neměla být zahrnuta do soupisu,
- důvod zapsání sepisovaného majetku do soupisu nebo důvod jeho vyloučení ze soupisu,
- den zapsání položky sepisovaného majetku a den jejího vyloučení nebo vynětí.

Majetek pojatý do soupisu musí být obligatorně oceněn cenou obvyklou. Obecně ocenění provádí insolvenční správce, avšak v určitých případech ukládá insolvenční zákon povinnost majetek ocenit znaleckým posudkem. Věci, k nimž uplatňuje právo na uspokojení pohledávky v rámci insolvenčního řízení zajištěný věřitel, musí být vždy

⁷⁹ MARŠÍKOVÁ, Jolana a kol.: Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 385.

oceněny znaleckým posudkem. Dále povinnost nechat ocenit majetek pojatý do soupisu obligatorně znalcem míří na situace, kdy závod dlužníka či celá majetková podstata jsou zpeněžovány jedinou smlouvou. Insolvenční správce vychází při ocenění zejména z účetnictví dlužníka a evidence vedené dle zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů. Požaduje-li věřitelský výbor ocenění znalcem namísto insolvenčního správce, provede se, pokud ocenění bude věřitelským výborem finančně zajištěno. Výši odměny znalce schvaluje věřitelský výbor, neschválí-li odměnu znalce do 15 dnů od jeho ustanovení, rozhodne o ní insolvenční soud. Nehledě na výše uvedené umožňuje insolvenční zákon insolvenční správci bez omezení nechat obtížně ocenitelný majetek ocenit znalcem, měl by však zvážit předpokládané náklady na ocenění (a zásadně tak neoceňovat nepatrný majetek). Lze vždy doporučit ocenění majetku, jako jsou věci nemovité, umělecké předměty, ochranné známky a podobně⁸⁰.

Kromě označení majetku v soupisu a jeho ocenění ukládá insolvenční zákon přímo ve svém ustanovení § 220 povinnost u jednotlivých položek jednou v soupisu majetkové podstaty již zapsaných uvést důvod pojetí do soupisu či vyloučení ze soupisu, včetně data pojetí, respektive vyloučení. V pochybnostech se má za to, že položka byla do soupisu pojata či ze soupisu vyloučena dnem oznámení takové skutečnosti insolvenčnímu soudu.

Insolvenční zákon ukládá povinnost soupis majetkové podstaty neprodleně po sestavení, doplnění či zúžení zveřejnit v insolvenčním rejstříku. Tato povinnost insolvenčního soudu má význam zejména s ohledem na ochranu práv třetích osob. Přístupnost soupisu majetkové podstaty veřejnosti bez omezení prostřednictvím insolvenčního rejstříku představuje kvalitativní změnu oproti zákonu o konkursu a vyrovnání a právě s ohledem na ochranu práv třetích osob změnu nezbytnou. Je-li pojat do soupisu majetkové podstaty majetek ve vlastnictví třetích osob či majetek, jehož příslušnost do majetkové podstaty je sporná, ukládá insolvenční zákon povinnost insolvenčnímu správci u takového majetku uvést v soupisu osoby, kterým takový majetek náleží nebo které k němu uplatňují právo, a tyto osoby o pojetí majetku do soupisu

⁸⁰ TARANDA, Petr. In: HÁSOVÁ, Jiřina a kol.: Insolvenční zákon. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 725.

písemně na doručencek vyrozumět a případně na jejich žádost jim vydat o této skutečnosti osvědčení (s uvedením důvodu zapsání majetku do soupisu). Vyrozumění třetím osobám o zahrnutí majetku do soupisu musí obsahovat náležitosti vyjmenované v ust. § 13a vyhlášky č. 311/2007 Sb. Informační povinnost insolvenčního správce dále insolvenční zákon rozvíjí, kde insolvenční správce je povinen v případě pojetí nemovité věci do soupisu vyrozumět katastrální úřad, v případě pojetí věci, jež nenáleží podle rejstříku zástav dlužníkovi, Notářskou komoru České republiky, v případě kulturní památky neprodleně Ministerstvo kultury České republiky a obdobně se postupuje v případě majetku vedeném v jiném veřejném či neveřejném seznamu. Věřitelský výbor musí být o soupisu majetkové podstaty průběžně informován a své připomínky k soupisu by měl sdělit neprodleně⁸¹.

Za určitých okolností může insolvenční správce na základě rozhodnutí insolvenčního soudu upustit od sestavení soupisu majetkové podstaty nebo upustit od ocenění majetku v soupisu. Takovou okolností může být nepatrný konkurs. Po právní moci rozhodnutí insolvenčního soudu o upuštění od soupisu či ocenění předloží insolvenční správce insolvenčnímu soudu zprávu o stavu majetku náležejícího do majetkové podstaty.

5.2 Prohlášení dlužníka o správnosti soupisu majetkové podstaty

Insolvenční zákon zakotvil ve svém ustanovení § 221 právo insolvenčního správce požadovat po dlužníkovi písemné prohlášení, kterým ke dni prohlášení potvrdí správnost a úplnost soupisu majetkové podstaty. Přestože se jedná o pravomoc, jejíž uplatnění závisí plně na uvážení insolvenčního správce, s ohledem na ust. § 36 IZ, jež ukládá insolvenčnímu správci povinnost postupovat při svém výkonu funkce svědomitě a s odbornou péčí, a na zájem na úplnosti soupisu majetkové podstaty, by měl insolvenční správce přistoupit k této své pravomoci vždy.

Žádost o prohlášení dlužníka o správnosti a úplnosti soupisu majetkové podstaty by měla být doručena dlužníkovi písemně do vlastních rukou za stanovení přiměřeného času k reakci dlužníka. Dlužník je dle insolvenčního zákona oprávněn prohlášení písemně

⁸¹ HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T.: Insolvenční řízení. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 149.

odmítnout pouze v případě současného uvedení důvodů, pro které je soupis neúplný či nesprávný (např. že určitý majetek do majetkové podstaty nenáleží z důvodu vlastnictví třetí osoby). Maření povinnosti učinit prohlášení, či jej s uvedením důvodů odmítnout vede k sankčnímu postupu vůči osobě dlužníka, popřípadě může vést v případech společenských škodlivých k uplatnění trestní odpovědnosti dlužníka pro trestný čin porušení povinnosti v insolvenčním řízení podle ust. § 225 TrZ.

6 Vyloučení a vynětí z majetkové podstaty

6.1 Možnosti právní ochrany před zahrnutím majetku do soupisu majetkové podstaty

Vzhledem ke skutečnosti, že majetkovou podstatu může za určitých okolností tvořit dokonce výhradně majetek třetích osob, je naprosto nezbytné, aby insolvenční zákon poskytoval účinné nástroje ochrany práv třetích osob. Obdobně poskytuje insolvenční zákon ochranu osobě dlužníka před neoprávněným zahrnutím majetku do majetkové podstaty. Za tímto účelem zakotvuje insolvenční zákon ve svém ustanovení § 225 až 227 instituty vyloučení a vynětí ze soupisu majetkové podstaty, jimž je věnována pozornost níže v bodě 6.2, 6.3 a 6.4 této práce.

Kromě výše uvedených insolvenčním zákonem upravených možností třetích osob a dlužníka, jak brojit proti zahrnutí majetku do soupisu majetkové podstaty, existují však další insolvenčním zákoně výslovně neupravené možnosti, které mohou vést ke stejnému výsledku, jako jsou podnět insolvenčnímu správci, podnět věřitelskému výboru a podnět insolvenčnímu soudu⁸².

Předně insolvenční správce je povinen vyřadit ze soupisu majetkové podstaty majetek, který do majetkové podstaty nesporně nenáleží, a to i přestože se již osoba, která má z vyřazení prospěch, nemůže domáhat vyloučení takového majetku z majetkové podstaty. Učiní tak po projednání s věřitelským výborem a poté, co o vyřazení vyrozumí insolvenční soud (ust. § 217 odst. 2 IZ). Nicméně nic nebrání tomu, aby takto vyřazený majetek byl opětovně zahrnut do majetkové podstaty. Tento postup může insolvenční správce uplatnit i na základě neformálního podnětu od třetí osoby či dlužníka.

Dotčená osoba může podat podnět také věřitelskému výboru. Ten, shledá-li podnět oprávněný, udělí insolvenčnímu správci doporučení (závazné pokyny je oprávněn udělit insolvenčnímu správci pouze insolvenční soud), aby určitý majetek z majetkové podstaty vyjmul. *„V případě, že toto doporučení nebude insolvenčním správcem*

⁸² ŘEHÁČEK, Ondřej: Právní důsledky soupisu majetku třetích osob do majetkové podstaty dlužníka v insolvenčním řízení a možnosti právní ochrany in Bulletin Advokacie 6/2011, s. 33 až 34.

respektováno, může věřitelský výbor (zástupce věřitelů) podat insolvenčnímu soudu návrh na uložení pořádkové pokuty insolvenčnímu správci (v případě, že by v nesprávném soupisu bylo spatřováno porušení povinnosti insolvenčního správce – srov. § 36 IZ), resp. návrh na zproštění insolvenčního správce jeho funkce.⁸³ Obdobně se může věřitelský výbor či přímo dotčená osoba obrátit podnětem na insolvenční soud s žádostí o vydání závazného pokynu insolvenčnímu správci, aby určitý majetek ze soupisu majetkové podstaty vyjmul.

6.2 Vyloučení majetku z majetkové podstaty

Jak již bylo popsáno výše, insolvenční zákon ukládá insolvenčnímu soudu povinnost neprodleně zveřejnit soupis majetkové podstaty a zvláštní informační povinnost vůči osobám, jejichž majetek byl zahrnut do majetkové podstaty nebo které uplatňují k majetku právo vylučující jeho zahrnutí do majetkové podstaty. Informační povinnost splní insolvenční správce zasláním písemného vyrozumění o pojetí majetku do soupisu majetkové podstaty na doručenkou, které musí dle ust. § § 13a vyhlášky č. 311/2007 Sb. obsahovat následující náležitosti:

- označení insolvenčního soudu včetně spisové značky, pod níž je insolvenční řízení vedeno,
- označení dlužníka a označení osoby, které je vyrozumění určeno,
- údaje umožňující majetku zahrnutého do soupisu majetkové podstaty,
- odůvodnění zahrnutí majetku do majetkové podstaty,
- datum a podpis insolvenčního správce.,
- poučení o možnosti podat vylučovací žalobu s uvedením lhůty k jejímu podání a o následcích zmeškání této lhůty⁸⁴.

Obdrží-li osoba vyrozumění o zahrnutí svého majetku či majetku, ke kterému uplatňuje právo, do soupisu majetkové podstaty, počíná tím této osobě běžet třicetidenní

⁸³ ŘEHÁČEK, Ondřej: Právní důsledky soupisu majetku třetích osob do majetkové podstaty dlužníka v insolvenčním řízení a možnosti právní ochrany in Bulletin Advokacie 6/2011, s. 33 až 34.

⁸⁴ Samotné poučení má své vlastní podstatné náležitosti, při jejichž nedodržení nenastávají účinky vyrozumění o zahrnutí majetku do majetkové podstaty vůbec a lhůta k podání vylučovací žaloby podle ust. § 225 IZ tak ani nepočne plynout, viz Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2012, sp. zn. 29 Cdo 4034/2011.

hmotněprávní prekluzivní lhůta, ve které má právo podat tzv. excindační, neboli vylučovací žalobu podle ust. § 225 IZ, na jejímž základě se bude domáhat vyloučení majetku ze soupisu majetkové podstaty. Žaloba musí směřovat proti insolvenčnímu správci, který majetek zahrnul do soupisu majetkové podstaty, a řízení o ní je dle ust. § 159 odst. 1 písm. b) IZ incidenčním sporem. Vzhledem k charakteru uvedené lhůty k podání musí být žaloba doručena na příslušný insolvenční soud nejpozději do posledního dne lhůty a její zmeškání nelze prominout. Nebude-li v uvedené lhůtě vylučovací žaloba podána, nastává nevyvratitelná právní domněnka, že majetek byl pojat do soupisu majetkové podstaty oprávněně, a může tak být přistoupeno k jeho zpeněžení. Stejně účinky nastanou, pokud bude vylučovací žaloba pravomocně zamítnuta, popřípadě řízení o ní insolvenční soud zastaví, nebo žalobu odmítne. Jiná situace nastane, pokud třetí osoba nebude vyrozuměna vůbec: „*Pokud vlastník nebo tvrzený vlastník vyrozumění o soupisu majetku do majetkové podstaty vůbec neobdržel, neboť insolvenční správce neměl při provádění soupisu majetku pochybnosti o příslušnosti tohoto majetku do majetkové podstaty, může osoba soupisem dotčená podat vylučovací žalobu, aniž by musela čekat do doby, než jí bude vyrozumění doručeno, pochopitelně žalobu podá nejpozději do zpeněžení takto sepsaného majetku insolvenčním správcem.*“⁸⁵

Po dobu běhu lhůty k podání vylučovací žaloby a po dobu soudního řízení o vylučovací žalobě nesmí majetek, k němuž uplatňují právo třetí osoby, být zpeněžen, nikoli však bezvýjimečně. Před pravomocným skončením řízení o vylučovací žalobě a marným uplynutím lhůty k podání vylučovací žaloby může insolvenční správce přistoupeno k nakládání i zpeněžení předmětného majetku, hrozí-li bezprostředně újma tomuto majetku (takovou skutečnost musí být insolvenční správce schopen i zpětně prokázat), nebo jestliže tak činí na základě dohody se žalobcem (souhlas by měl být učiněn na základě písemné dohody s insolvenčním správcem, v ideálním případě s úředně ověřenými podpisy). Třetí osoby jsou tak chráněny před nenávratnou ztrátou majetku. Před pravomocným skončením řízení o vylučovací žalobě avšak může být přistoupeno ke zpeněžení a jinému nakládání s předmětným majetkem dle ust. § 225 odst. 5 IZ, pokud

⁸⁵ MARŠÍKOVÁ, Jolana: Insolvenční řízení z pohledu dlužníka a věřitele se vzory a judikaturou. 4. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 268.

tak stanoví z důvodů hodných zvláštního zřetele insolvenční soud ve výroku rozhodnutí, jímž vylučovací žalobu zamítl, řízení o ní zastavil nebo ji odmítl. Uvedené ustanovení představující zásah do práv žalobce chrání účel a průběh insolvenčního řízení před evidentně šikanózními žalobami, k uspokojení věřitelů z výtěžku zpeněžení ovšem může být přistoupeno až po pravomocném skončení řízení o žalobě.

Pokud by i přes záruky poskytované insolvenčním zákonem došlo ke zpeněžení majetku, u kterého by se později ukázalo, že byl do soupisu majetkové podstaty pojat neoprávněně, má osoba zpeněžením dotčená právo na vydání výtěžku zpeněžení předmětného majetku a také právo na náhradu škody způsobené neoprávněným zpeněžením.

Uspěje-li žalobce pravomocně s vylučovací žalobou, insolvenční správce vyřadí předmětný majetek ze soupisu majetkové podstaty a aktualizovaný soupis majetkové podstaty zveřejní insolvenční soud v insolvenčním rejstříku spolu s uvedením důvodu a data vyřazení předmětného majetku.

Za zmínku stojí též skutečnost, že právní úprava vylučovací žaloby podle insolvenčního zákona navazuje na právní úpravu zákona o konkursu a vyrovnání, a tudíž je judikatura vztahující se k vylučovací žalobě podle zákona o konkursu a vyrovnání stále použitelná⁸⁶.

6.3 Vynětí majetku z majetkové podstaty na návrh dlužníka

Insolvenční zákon umožňuje dlužníkovi podat návrh na vynětí majetku ze soupisu majetkové podstaty, domnívá-li se, že majetek byl zahrnut do soupisu do majetkové podstaty v rozporu s negativní definicí majetkové podstaty podle ustavení § 207 a 208 IZ. Návrh dlužníka na základě ustanovení § 226 IZ představuje kvalitativní změnu oproti úpravě v zákoně o konkursu a vyrovnání a není incidenčním sporem. Návrh musí být podán insolvenčnímu správci bezodkladně poté, co se dlužník dozvěděl o pojetí majetku do soupisu majetkové podstaty nebo při náležité pečlivosti měl dozvědět.

⁸⁶ Viz usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 28. 7. 2010, č. j. 12 Cmo 2/2010-120, citované In: Páchl, Lukáš: Insolvenční zákon s judikaturou. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 271.

Je-li návrh dlužníka vadný, vyzve insolvenční správce dlužníka, aby jej doplnil či opravil, poučí dlužníka, jak návrh zhojit a určí mu za tímto účelem přiměřenou lhůtu. Obligatorně též insolvenční správce poučí dlužníka, že pokud nezhojí vady návrhu, bude vadný návrh insolvenčním soudem odmítnut. Dospěje-li insolvenční správce k závěru, že návrh dlužníka je vadný či opožděný, vyrozumí o tom insolvenční soud, jenž může výzvu ke zhojení vad zopakovat nebo vydat novou výzvu, považuje-li takový postup za potřebný. K návrhu dlužníka se vyjadřuje také věřitelský výbor.

Dospěje-li insolvenční správce ke zjištění, že návrh dlužníka je opodstatněný a předmětný majetek byl zahrnut do majetkové podstaty v rozporu s ust. 207 a 208 IZ, uplatní postup dle ust. § 217 odst. 2 IZ a takový majetek vyřadí ze soupisu majetkové podstaty. V opačném případě předloží návrh dlužníka spolu s vyjádřením věřitelského výboru a vlastní zprávou, v níž vymezí důvody, pro které majetek nevyřadil ze soupisu, insolvenčnímu soudu, který může v rámci své dohlédací činnosti o návrhu dlužníka rozhodnout. Rozhodování insolvenčního soudu o návrhu dlužníka ve smyslu ust. § 227 IZ není incidenčním sporem. Proti rozhodnutí insolvenčního soudu o návrhu dlužníka na vynětí je odvolání přípustné.

6.4 Vynětí majetku z majetkové podstaty insolvenčním správcem

Na základě ustanovení § 227 IZ může insolvenční správce kdykoli v průběhu insolvenčního řízení vyjmout z majetkové podstaty majetek, který nemůže sloužit k uspokojení věřitelů. Insolvenční zákon demonstrativně za takový majetek označuje nedobytné pohledávky a majetek, na který se vztahuje rozhodnutí o zajištění vydané v trestním řízení a k jehož zpeněžení nebyl udělen souhlas příslušného orgánu činného v trestním řízení. Přestože tak může učinit insolvenční správce i bez návrhu, je omezen předchozím souhlasem jak věřitelského výboru, tak insolvenčního soudu.

7 Nakládání s majetkovou podstatou a její správa

7.1 Nakládání s majetkovou podstatou

Nakládání a správu majetkové podstaty upravuje insolvenční zákon krom jiných zejména ve svých ustanoveních § 228 až 230, § 111 až 114 a § 122. Právo nakládat s majetkovou podstatou a současně právo i povinnost majetkovou podstatu spravovat jsou obsahem dispozičního oprávnění k majetkové podstatě, k jehož vykonávání je oprávněna výhradně osoba s dispozičním oprávněním, kterou může být v závislosti na fázi insolvenčního řízení a způsobu řešení úpadku pouze dlužník nebo insolvenční správce, respektive oddělený správce, zvláštní správce či předběžný správce. Je-li majetek náležející do majetkové podstaty ve vlastnictví třetí osoby, lze její práva k takovému majetku omezit pouze zákonem nebo rozhodnutím insolvenčního soudu.

Insolvenční zákon uvádí demonstrativně právní jednání související s majetkovou podstatou považované za nakládání s majetkovou podstatou ve výčtu ustanovení § 228 IZ. Uvedený výčet byl zaveden do insolvenčního zákona jako osnova, jenž má čelit pochybnostem při výkladu⁸⁷. Bohužel dosud nedoznal novelizace a používá tak stále terminologii zákona č. č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku.

7.1.1 Pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky jim postavené na roveň

V souvislosti s nakládáním s majetkovou podstatou je dle mého názoru vhodné okrajově zmínit pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky jim postavené na roveň, upravené v ust. § 168 IZ, respektive ust. § 169 IZ. Tyto se totiž uspokojují přednostně kdykoli v průběhu insolvenčního řízení po rozhodnutí o úpadku v termínech jejich splatnosti, je-li to možné i vzhledem ke stavu majetkové podstaty, a ovlivňují tak hodnotu majetkové podstaty (a v případě zpeněžení majetkové podstaty i výši uspokojení dlužníkových věřitelů). Hrazení pohledávek za majetkovou podstatou a pohledávek jim

⁸⁷ Důvodová zpráva k návrhu zákona o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), k zák. č. 128/2006 Sb. [online]. PSP sněmovní tisk 1120/0. Poslanecká sněmovna. 4. volební období. 2002 - 2006 [cit. 01.06.2016]. Dostupné z: < <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=1120&ct1=0> >.

postavených na roveň lze zcela jistě označit za nakládání s majetkovou podstatou v souladu s ust. § 228 IZ.

Pohledávky za majetkovou podstatou jsou pohledávky taxativně vymezené, které vznikly po zahájení insolvenčního řízení nebo po vyhlášení moratoria (pohledávky podle ust. § 168 odst. 1 IZ), nebo které vznikly po rozhodnutí o úpadku (pohledávky podle ust. § 168 odst. 2 IZ). „*Pohledávky za majetkovou podstatou vznikají zpravidla jako důsledek insolvenčního řízení, eventuálně jako projev pokračování – byť i částečného - smluvních vztahů mezi dlužníkem a věřiteli, pokračování a vedení soudních sporů apod.*“⁸⁸ Jedná se například o hotové výdaje a odměnu insolvenčního správce, náklady spojené s udržováním a správou majetkové podstaty dlužníka, daně, poplatky a jiná obdobná peněžitá plnění a další pohledávky, o nichž tak stanoví insolvenční zákon.

Taxativní výčet pohledávek postavených na roveň pohledávek za majetkovou podstatou poskytuje ustanovení § 169 IZ. Od pohledávek za majetkovou podstatou se liší především tím, že je irelevantní, kdy došlo k jejich vzniku – může se tak jednat o pohledávky, jež vznikly před zahájením insolvenčního řízení. Mezi tyto pohledávky patří například pracovněprávní pohledávky dlužníkových zaměstnanců, pohledávky státu, pohledávky věřitelů na výživném ze zákona a další, o kterých tak stanoví zákon. „*Důvody pro upřednostnění pohledávek uvedených v § 169 jsou důvody sociální. Důvodem svého upřednostnění se proto pohledávky uvedené v § 169 odlišují od pohledávek za majetkovou podstatou uvedenými v § 168.*“⁸⁹

7.2 Osoba s dispozičním oprávněním

S majetkovou podstatou nakládá výhradně osoba s dispozičním oprávněním, kterou je podle ust. § 229 IZ:

- dlužník v době do rozhodnutí o úpadku,
- dlužník v době od rozhodnutí o úpadku do rozhodnutí o způsobu řešení úpadku,
- insolvenční správce v době od prohlášení konkursu,

⁸⁸ RICHTER, Ondřej: Věřitelé a uplatňování pohledávek v insolvenčním řízení. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 30.

⁸⁹ Tamtéž, s. 56.

- dlužník v době od povolení reorganizace a
- dlužník v době od povolení oddlužení.

Citované ustanovení má zcela zásadní dopad pro insolvenční řízení. Je zajímavostí, že od své účinnosti do 1. ledna 2014 insolvenční zákon výslovně nestanovil, kdo je osobou s dispozičním oprávněním v období od rozhodnutí o úpadku do rozhodnutí o způsobu řešení úpadku. Uvedená legislativní mezera vyvolávala v době nabytí účinnosti insolvenčního zákona pochybnosti veřejnosti, a proto již desátý den po nabytí účinnosti insolvenčního zákona (dne 10. ledna 2008) vydala Expertní pracovní skupina pro insolvenční právo Ministerstva spravedlnosti České republiky Výkladové stanovisko č. 1, ve kterém dovodila, že v dané situaci je dlužník osobou s dispozičním oprávněním k majetkové podstatě⁹⁰. Výklad byl soudní praxí akceptován a nyní je promítnut do znění insolvenčního zákona.

7.2.1 Dlužník jako osoba s dispozičním oprávněním

Dlužník je osobou s dispozičním oprávněním vždy v době od zahájení insolvenčního řízení do rozhodnutí o způsobu řešení úpadku. Nicméně dlužník je ve svém nakládání s majetkovou podstatou omezen insolvenčním zákonem, případně rozhodnutím insolvenčního soudu. Na dlužníka se od rozhodnutí o úpadku či od podání návrhu na zahájení insolvenčního řízení, je-li dlužník navrhovatelem, také vztahují standardy vztahující se na insolvenčního správce zakotvené v ustanoveních § 36 a 37 IZ.

Od chvíle, kdy nastanou účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, až do rozhodnutí o způsobu řešení úpadku, je dlužník povinen zdržet se jakéhokoli právního jednání s majetkem náležejícím do majetkové podstaty, které by v důsledku znamenalo podstatnou změnu ve skladbě, využití nebo určení takového majetku či jeho podstatné zmenšení (ust. § 111 IZ). Právní jednání v rozporu s uvedenými omezeními je vůči věřitelům neúčinné (nicméně neúčinnost právního jednání dlužníka se zakládá až rozhodnutím insolvenčního soudu o odpůrčí žalobě insolvenčního správce), ledaže

⁹⁰ Výkladové stanovisko č. 1 ze zasedání expertní pracovní skupiny pro insolvenční právo ze dne 10. 1. 2008. [online]. Výkladová stanoviska expertní pracovní skupiny pro insolvenční právo. [cit. 01.06.2016]. Dostupné z: <<http://insolvenčni-zakon.justice.cz/expertni-skupina-s22/vykladova-stanoviska-expertni-skupiny.html>>.

k takovému jednání udělil dopředu souhlas insolvenční soud na žádost věřitele či dlužníka. Naproti tomu právní jednání, které majetek náležející do majetkové podstaty rozmnoží, je dle dosavadní judikatury nejenom platné, ale vůči věřitelům také účinné⁹¹. Omezení se dále nevztahuje na právní jednání směřující ke splnění povinnosti stanovené zvláštním právním předpisem, k provozu závodu v rámci obvyklého hospodaření, k odvracení škody, k plnění zákonné vyživovací povinnosti a ke splnění procesních sankcí. Peněžité pohledávky za dlužníkem vzniklé před zahájením insolvenčního řízení je dlužník oprávněn plnit pouze v rozsahu a za podmínek stanovených insolvenčním zákonem. Pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky jim postavené na roveň se ovšem uspokojují bez omezení v termínech jejich splatnosti kdykoli po rozhodnutí o úpadku, je-li to vzhledem ke stavu majetkové podstaty možné.

Povolením reorganizace se stává osobou s dispozičním oprávněním dlužník, jenž může být v nakládání s majetkovou podstatou zcela či zčásti omezen rozhodnutím insolvenčního soudu, existují-li pochybnosti o poctivém jednání či odborné způsobilosti dlužníka, respektive osob za něj jednajících (ust. § 332 IZ). V takovém případě přechází dispoziční oprávnění v rozsahu vymezeném v rozhodnutí insolvenčního soudu na insolvenčního správce.

Rozhodnutím o povolení oddlužení se dlužník stává osobou s dispozičním oprávněním, nestanoví-li insolvenční zákon jinak. V případě oddlužení závisí postavení dlužníka ovšem na konkrétním způsobu řešení úpadku. Jde-li o oddlužení formou splátkového kalendáře, je dlužník osobou s dispozičním oprávněním až do okamžiku splnění splátkového kalendáře, popřípadě do rozhodnutí insolvenčního soudu o zrušení oddlužení a prohlášení konkursu na majetek dlužníka. Jiná situace nastane, je-li úpadek řešen oddlužením formou zpeněžení majetkové podstaty. V takovém případě disponuje insolvenční správce dispozičním oprávněním k majetku, který tvořil majetkovou podstatu v době rozhodnutí o oddlužení zpeněžením majetkové podstaty, zatímco k veškerému

⁹¹ TARANDA, Petr. In: HÁSOVÁ, Jiřina a kol.: Insolvenční zákon. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 743.

majetku nabytému dlužníkem v době po rozhodnutí o oddlužení vykonává dispoziční oprávnění dlužník.

7.2.2 Insolvenční správce

Definice insolvenčního správce v insolvenčním zákoně absentuje. Insolvenční správce je řazen insolvenčním zákonem mezi subjekty insolvenčního řízení. Ústavní soud dovedl, že instituce insolvenčního správce je veřejnoprávním orgánem, nezávislým v insolvenčním řízení jak na dlužníkovi, tak na věřitelích⁹², přestože je insolvenční správce povinen vyvinout veškeré úsilí, které lze po něm spravedlivě požadovat, aby věřitelé byli uspokojeni v co nejvyšší míře (ust. § 36 IZ). Obecně je insolvenční správce fyzická (insolvenční správce a hostující insolvenční správce) nebo právnická osoba (veřejná obchodní společnost, zahraniční obchodní společnost nebo zahraniční sdružení) oprávněná k výkonu funkce na základě povolení uděleného Ministerstvem spravedlnosti České republiky. Výkon funkce insolvenčního správce je vysoce specializovanou činností s dosahem do majetkové sféry jak dlužníka, tak věřitelů, z důvodu čehož jsou na uchazeče kladeny vysoké odborné nároky. Kromě ostatních zákonných předpokladů podle ust. § 4 a násl. zákona č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, musí uchazeč složit náročnou zkoušku insolvenčního správce, jenž je organizována Ministerstvem spravedlnosti České republiky a skládá se z ústní a písemné části (ta se dělí na test a případovou studii)⁹³. Osoba insolvenčního správce pro konkrétní insolvenční řízení je vždy určena předsedou insolvenčního soudu ze seznamu insolvenčních správců v rozhodnutí o úpadku. Na první schůzi věřitelů konané po přezkumném jednání mohou věřitelé hlasováním insolvenčního správce odvolat z funkce a ustanovit správce nového dle vlastního výběru. Insolvenční správce v průběhu insolvenčního řízení plní povinnosti mu uložené insolvenčním zákonem, zvláštními právními předpisy a rozhodnutími a závaznými pokyny insolvenčního soudu. V rámci jednotlivých insolvenčních řízení vykonává nad insolvenčním správcem dohled insolvenční soud, obecně ovšem dohled nad insolvenčními správci vykonává Ministerstvo spravedlnosti České republiky, které také

⁹² Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 1. 7. 2010, Pl.ÚS 14/10.

⁹³ O náročnosti zkoušky svědčí i statistiky úspěšnosti uchazečů, kdy nejsou výjimkou termíny s velice nízkou úspěšností, či dokonce úspěšností nulovou. Viz tabulky úspěšnosti uchazečů In: ŠNOBLOVÁ, Z., NĚMČÁK, V.: Insolvenční správce. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 57-59.

vede seznam insolvenčních správců. Dohled Ministerstva spravedlnosti České republiky se dále dělí na dohled v širším pojetí, který zahrnuje množství činností ministerstva, včetně ověřování skutečností z veřejně přístupných zdrojů, a kontrolu v užším smyslu podle kontrolního řádu (zákona č. 255/2012 Sb.)⁹⁴.

Nejsilnější je role insolvenčního správce v konkursu. Prohlášením konkursu přechází na insolvenčního správce oprávnění nakládat s majetkovou podstatou (insolvenční správce se stává osobou s dispozičním oprávněním k majetkové podstatě), jakož i výkon práv a plnění povinností, které přísluší dlužníku, pokud souvisí s majetkovou podstatou (ust. § 246 IZ). Insolvenční zákon demonstrativně uvádí, že insolvenční správce vykonává práva spojená s cennými papíry zahrnutými do majetkové podstaty, rozhoduje o mlčenlivosti a obchodním tajemstvím, vede účetnictví a plní daňové povinnosti. Je také povinen vymáhat pohledávky dlužníka ve prospěch majetkové podstaty (ust. § 294 IZ). Insolvenční správce tedy v konkursu majetkovou podstatu dlužníka spravuje a snaží se dosáhnout jejím následným zpeněžením co možná nejvyššího uspokojení věřitelů: „*Oproti jiným koncepcím úpadkového práva se v českých poměrech insolvenční správce nestává prohlášením konkursu vlastníkem dlužníka majetku, pouze jej za přesně stanovených podmínek a pod dohledem insolvenčního soudu spravuje a současně s tím se snaží dosáhnout co nejvyššího a zásadně poměrného uspokojení dlužníkových věřitelů.*“⁹⁵ Přestože je pozice insolvenčního správce v konkursu silná, v konečném důsledku má rozhodovací pravomoc vždy insolvenční soud.

7.2.3 Předběžný správce, oddělený správce, zvláštní insolvenční správce

Vedle insolvenčního správce zná insolvenční zákon dále institut předběžného insolvenčního správce, odděleného insolvenčního správce a zvláštního insolvenčního správce.

Omezí-li insolvenční soud předběžným opatřením podle ust. § 113 IZ dlužníka v nakládání s majetkovou podstatou v rozsahu širším, než v jakém omezuje nakládání dlužníka ust. § 111 IZ, je povinen ustanovit předběžného insolvenčního správce. Obdobně

⁹⁴ ŠNOBLOVÁ, Z., NĚMČÁK, V.: Insolvenční správce. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 208.

⁹⁵ TARANDA, Petr. In: HÁSOVÁ, Jiřina a kol.: Insolvenční zákon. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 745.

může být předběžný insolvenční správce ustanoven v době vyhlášeného moratoria, nebo odůvodňuje-li to rozsah majetkové podstaty, anebo jsou-li zde jiné závažné důvody. Úkolem předběžného insolvenčního správce je zejména zjištění majetku dlužníka a zajištění a přezkoumání dlužníkovy účetnictví nebo jiné evidence vedené podle zvláštního právního předpisu, přičemž jeho práva a povinnosti může insolvenční soud vymezit v širším rozsahu, než v jakém náleží insolvenčnímu správci po rozhodnutí o úpadku (ust. § 27 odst. 2 IZ). Dlužník může být následně v nakládání s určitým majetkem omezen úplně nebo předchozím souhlasem předběžného insolvenčního správce. Činnost předběžného insolvenčního správce končí rozhodnutím o úpadku, a není-li rozhodnuto jinak, stává se předběžný insolvenční správce insolvenčním správcem.

Oddělený insolvenční správce představuje institut, jenž má čelit poměru insolvenčního správce jen k některému z věřitelů či některému ze zástupců dlužníkových věřitelů. Není-li vzhledem k charakteru takového poměru důvod pochybovat, že poměr ovlivní činnost insolvenčního správce v insolvenčním řízení, a odvolání insolvenčního správce se jeví jako nevhodný a neefektivní krok, může insolvenční soud ustanovit odděleného insolvenčního správce pro úkony, ze kterých je insolvenční správce pro možnou podjatost vyloučen (ust. § 34 odst. 1 IZ). Za určitých okolností musí být oddělený insolvenční správce ustanoven vždy (viz ust. § 34 odst. 2 IZ)

Je-li nutné v rámci insolvenčního řízení řešit problematiku vyžadující odbornou specializaci, může insolvenční soud ustanovit zvláštního insolvenčního správce a upravit jeho poměr k insolvenčnímu správci (ust. § 35 IZ). Na druhou stranu existují situace, kdy insolvenční soud musí zvláštního insolvenčního správce ustanovit (ust. § 35 odst. 3 IZ).

7.3 Správa majetkové podstaty

Obdobně jako ustanovení § 228 IZ obsahuje ustanovení § 230 IZ demonstrativní výčet právního jednání, které insolvenční zákon považuje za správu majetkové podstaty. Uvedený výčet byl zaveden do insolvenčního zákona podle důvodové zprávy ze stejných důvodů jako výčet ust. § 228 IZ. Za správu majetkové podstaty je tak považováno právní jednání směřující k tomu, aby:

- nedocházelo ke znehodnocení majetkové podstaty,

- majetek náležející do majetkové podstaty byl využíván v souladu se svým určením, pokud tomu nebrání jiné okolnosti,
- se majetková podstata rozmnožila a
- byly vymoženy pohledávky dlužníka včetně plnění z neplatného a neúčinného právního jednání.

Správu majetkové podstaty je oprávněna a zároveň povinna vykonávat osoba, jež disponuje s dispozičním oprávněním k majetkové podstatě, a její výkon by vždy měl odpovídat zásadám insolvenčního řízení podle ust. § 5 IZ.

Odlišná pravidla platí pro správu majetku, kterým je zajištěna pohledávka zajištěného věřitele. Zajištěným věřitelem je takový věřitel, který má pohledávku zajištěnou majetkem náležejícím do majetkové podstaty dlužníka, a to jen zástavním právem, zadržovacím právem, omezením převodu nemovitostí, zajišťovacím převodem práva nebo postoupením pohledávky k zajištění, anebo obdobným právem podle zahraniční právní úpravy (ust. § 2 písm. g) IZ). Jde-li o správu majetku sloužícího jako zajištění pohledávky, dbá osoba s dispozičním oprávněním pokynů zajištěného věřitele, přičemž analogický postup se uplatní v případě zpeněžení předmětu zajištění, kde insolvenční správce dbá pokynů zajištěného věřitele. Nicméně, domnívá-li se osoba s dispozičním oprávněním, že pokyn nesměruje k řádné správě, má právo takový pokyn odmítnout a požádat insolvenční soud o jeho přezkoumání. Náklady na provedení pokynů nese zajištěný věřitel ze svého. Je-li zajištěných věřitelů více, pokyny uděluje věřitel, jehož pohledávka se uspokojuje ze zajištění jako první v pořadí. K pokynům by měl být připojen souhlas ostatních zajištěných věřitelů, jejichž pohledávka se uspokojuje ze stejného předmětu zajištění. Není-li souhlas ostatních zajištěných věřitelů k pokynům připojen, jsou tyto zveřejněny v insolvenčním rejstříku a insolvenční soud nařídí do 30 dnů jednání, při kterém rozhodne, zda pokyny zajištěného věřitele schvaluje. Na jednání mohou zajištění věřitelé uplatit pouze ty námitky, které podají písemně insolvenčnímu soudu do 7 dnů ode dne zveřejnění pokynů v insolvenčním rejstříku. Jestliže pokyny zástavního věřitele nebyly uděleny vůbec, pokyny ke správě udělí insolvenční soud v rámci své dohlédací činnosti a současně rozhodne o nákladech pokynů.

Byl-li prohlášen na majetek dlužníka konkurs, insolvenční správce je dle ust. § 294 IZ povinen vymáhat ve prospěch majetkové podstaty dlužníkovy pohledávky, samozřejmě pouze ty, jejichž přínos pro majetkovou podstatu je vyšší, než náklady vynaložené na jejich vymáhání.

8 Zpeněžení majetkové podstaty

8.1 Právní definice a úprava zpeněžení majetkové podstaty

Zpeněžení majetkové podstaty je logickým vyústěním konkursu, respektive oddlužení formou zpeněžením majetkové podstaty, a současně pro věřitele dlužníka zcela zásadní činností insolvenčního správce, od které se přímo odvíjí výše uspokojení věřitelů v insolvenčním řízení. Právní úprava zpeněžení majetkové podstaty je obsažena v dílu šestém hlavy první části druhé insolvenčního zákona (ustanoveních § 283 až 295) a je součástí právní úpravy konkursu. Insolvenční zákon definuje zpeněžení majetkové podstaty ve svém ustanovení § 283 odst. 1 IZ jako převedení veškerého majetku, který do ní náleží, na peníze za účelem uspokojení věřitelů a současně za stejným účelem úplatní postoupení dlužníkových pohledávek a využití bankovních kont dlužníka a jeho peněžní hotovosti. Pohledávky dlužníka může insolvenční správce převádět za úplatu bez omezení navzdory ujednáním, které by převod omezovaly. Zjednodušeně řečeno se tedy jedná o převod dlužníkových aktiv na třetí osoby nezúčastněné na insolvenčním řízení za účelem transformace těchto aktiv na peníze a následné užití takto získaných peněžních prostředků k relativně rovnoměrnému uspokojení dlužníkových věřitelů. Zpeněžením nedochází k přechodu závazků váznoucích na zpeněžovaném majetku⁹⁶, nestanoví-li insolvenční zákon jinak. Třetí osoby jsou tak motivovány účastnit se na zpeněžení majetkové podstaty odkupem dlužníkových aktiv.

Insolvenční zákon stanoví předpoklady provedení zpeněžení majetkové podstaty. Nadále platí, že insolvenční správce nemůže přistoupit ke zpeněžení majetku ohledně kterého je vedeno vylučovací řízení (nestanoví-li insolvenční soud ve výroku rozhodnutí jinak), ohledně kterého podal dlužník návrh na vynětí z majetkové podstaty či ohledně kterého vyrozuměl třetí osobu o zahrnutí do soupisu majetkové podstaty a této osobě doposud marně neuplynula lhůta k podání vylučovací žaloby. Insolvenční správce také nemůže zpeněžit existenční prostředky poskytnuté dlužníkovi a jeho rodině rozhodnutím schůze věřitelů. „*Správce totiž může zpeněžit jen věci, které již nemohou být z konkursní*

⁹⁶ Ust. § 283 IZ stále používá terminologii zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. Za pojem závazky váznoucí na věci lze v terminologii zákona č. 89/2012 Sb. označit zejména dluhy a závady váznoucí na zpeněžovaném majetku.

podstaty vyloučeny a o jejichž definitivní příslušnosti ke konkursní podstatě tak nemá pochybnosti.“⁹⁷ K samotnému zpeněžení majetkové podstaty může insolvenční správce přistoupit nejdříve po právní moci prohlášení konkursu a první schůzi věřitelů. Insolvenční zákon se tak snaží dodržovat zásadu, že věřitelské orgány mají mít významný vliv na proces zpeněžení majetkové podstaty. Věci bezprostředně ohrožené zkázou či znehodnocením může insolvenční správce zpeněžit bez omezení, potažmo může insolvenční soud udělit insolvenčnímu správci výjimku ohledně zpeněžení určitého majetku v rámci své dohlédací činnosti.

V souvislosti s přijetím zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, bylo zavedeno do insolvenčního zákona pravidlo, že insolvenční správce je oprávněn přistoupit ke zpeněžení majetku, který je předmětem zajištění podle § 47 až 49 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), pouze po předchozím souhlasu orgánu činného v trestním řízení. V tomto ohledu považují za zcela legitimní upřednostnit zájem na uspokojení nároku poškozeného v trestním řízení a oběti trestné činnosti na náhradu škody, náhradu nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení z prostředků náležejících do majetkové podstaty před uspokojením oprávněných nároků věřitelů dlužníka.

Při zpeněžení majetkové podstaty je insolvenční správce vázán předkupními právy za podmínek stanovených ustanovením § 284 IZ. Obecně platí, že insolvenční správce ctí zákonná předkupní práva, zatímco smluvními předkupními právy vázán není.

Insolvenční správce je povinen neprodleně, jakmile dojde ke zpeněžení majetku z majetkové podstaty, založit do insolvenčního spisu ke zveřejnění veškeré písemnosti (jejich kopie), které prokazují zpeněžení a podmínky, za kterých k němu došlo (ust. § 289 odst. 4 IZ). Zveřejnění písemností je zásadní moment, od něhož počíná běžet lhůta k podání žaloby podle ust. § 289 odst. 3 IZ, kterou lze napadnout smlouvu, na jejímž základě došlo ke zpeněžení majetku z majetkové podstaty prodejem mimo dražbu.

⁹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. června 1999, sp. zn. 31 Cdo 1908/08.

Výsledkem procesu zpeněžení majetkové podstaty je výtěžek vyjádřený v penězích, který je následně užit k uspokojení pohledávek dlužnických věřitelů podle pravidel insolvenčního zákona.

8.2 Postavení věřitelů při zpeněžování majetkové podstaty

Insolvenční zákon se drží zásady posíleného vlivu věřitelů na insolvenční řízení, tudíž věřitelé dlužníka hrají v rámci procesu zpeněžení majetkové podstaty významnou roli. Věřitelé uplatňují svůj vliv prostřednictvím věřitelských orgánů – schůze věřitelů a věřitelského výboru, respektive zástupce věřitelů. V této souvislosti je nutné poznamenat, že schůze věřitelů si může vyhradit cokoli, co patří do působnosti věřitelských orgánů, tedy například i rozhodování o způsobu zpeněžení majetkové podstaty.

Při zpeněžení majetkové podstaty uděluje věřitelský výbor souhlas se způsobem zpeněžení pro jednotlivé části majetkové podstaty. K účinnosti provedení jednotlivých způsobů zpeněžení je vyžadováno jeho schválení věřitelským výborem podle ust. § 287 odst. 2, § 288 odst. 2 a § 289 odst. 1 IZ. Ovlivňováním způsobu provedení zpeněžení přebírá věřitelský orgán, jenž udělil souhlas, částečnou odpovědnost za výsledek zpeněžení.

Odlišné a silnější je postavení zajištěných věřitelů v procesu zpeněžení majetkové podstaty. „*Zajištění věřitelé mají přednostní přístup k předmětu zajištění, a to před ostatními přihlášenými (a nezajištěnými) věřiteli a před věřiteli většiny pohledávek za majetkovou podstatou dle § 168 (výjimkou jsou pohledávky uvedené v § 298 odst. 4) a pohledávek postavených jim na roveň dle § 169.*“⁹⁸ Postavení zajištěného věřitele v procesu zpeněžení majetkové podstaty upravuje ust. § 293 IZ. Zajištěný věřitel ohledně zpeněžení majetku sloužícího jako zajištění jeho pohledávky uděluje insolvenčnímu správci pokyny, jak při zpeněžení postupovat, které jsou pro insolvenčního správce závazné. Insolvenční správce je oprávněn pokyny zajištěného věřitele odmítnout, domnívá-li se, že lze předmětný majetek zpeněžit výhodněji. V takovém případě předloží pokyny k jejich přezkoumání insolvenčnímu soudu, který o pokynech rozhodne v rámci

⁹⁸ RICHTER, Ondřej: Věřitelé a uplatňování pohledávek v insolvenčním řízení. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 16.

své dohlédací činnosti. Je-li zajištěných věřitelů více, uděluje pokyny věřitel, jehož pohledávka se uspokojuje jako první v pořadí. Neudělí-li pokyn, může udělit pokyn věřitel, jehož pohledávka se uspokojuje jako další v pořadí. Ohledně pokynů platí obdobná právní úprava jako v případě správy majetku, jenž slouží jako zajištění pohledávky zajištěného věřitele. K pokynům by tudíž měl být připojen souhlas ostatních zajištěných věřitelů, jejichž pohledávka se uspokojuje ze stejného předmětu zajištění. Není-li souhlas ostatních zajištěných věřitelů k pokynům připojen, pokyny se zveřejní v insolvenčním rejstříku a insolvenční soud nařídí do 30 dnů jednání, při kterém rozhodne o tom, zda pokyny schvaluje. Na jednání mohou zajištění věřitelé uplatit pouze ty námitky, které podají písemně insolvenčnímu soudu do 7 dnů ode dne zveřejnění pokynů v insolvenčním rejstříku. Postup pro udělování závazných pokynů zajištěného věřitele při zpeněžení je tak do velké míry shodný s postupem při udělování pokynů zajištěného věřitele při správě majetkové podstaty podle ust. § 230 IZ. Není-li pokynu zajištěného věřitele, neuděluje ovšem pokyn insolvenční soud, nýbrž se uplatní obecný postup za užití ust. § 286 odst. 2, § 287 odst. 2 a § 289 odst. 1 IZ, věřitelský výbor tudíž uděluje souhlas se způsobem zpeněžení předmětu zajištění, v případě prodeje mimo dražbu musí souhlas udělit též insolvenční soud.

Postavení zajištěného věřitele dále upevňuje ust. § 298 IZ, na jehož základě je zajištěný věřitel oprávněn rozhodnout o nákladech spojených se zpeněžením. Podle ust. § 298 odst. 4 IZ mohou činit náklady spojené se zpeněžením maximálně 5 % výtěžku zpeněžení a náklady spojené se správou zpeněžovaného majetku maximálně 4 % výtěžku zpeněžení, neodsouhlasí-li zajištěný věřitel insolvenčnímu správci náklady vyšší. Rozhodne-li se tedy zajištěný věřitel, že majetek sloužící jako zajištění jeho pohledávky bude zpeněžen nákladnějším způsobem, je mu takový postup umožněn. Zajištěný věřitel tak má významnou kontrolu nad postupem zpeněžení předmětu zajištění.

8.3 Způsoby zpeněžení majetkové podstaty

Insolvenční zákon umožňuje insolvenčnímu správci zpeněžit majetek tvořící majetkovou podstatu trojím způsobem. Podle ust. § 286 IZ těmito způsoby jsou:

- veřejná dražba podle zákona o veřejných dražbách,

- prodejem movitých a nemovitých věcí podle ustanovení občanského soudního řádu o výkonu rozhodnutí a
- prodejem majetku mimo dražbu.

Přestože způsob zpeněžení závisí na výběru insolvenčního správce, je výběr podmíněn souhlasem věřitelského výboru. Insolvenční zákon tak zajišťuje již v počátku procesu zpeněžení majetkové podstaty vliv věřitelů na tento proces. Nedojde-li ke shodě insolvenčního správce s věřitelským výborem na způsobu zpeněžení majetkové podstaty, může si právo rozhodnout o způsobu zpeněžení vyhradit schůze věřitelů, nebo o způsobu zpeněžení rozhodne v rámci své dohlédací činnosti insolvenční soud. Jednotlivé způsoby zpeněžení majetkové podstaty jsou upraveny v ustanoveních § 287 až 292 IZ.

8.3.1 Zpeněžení veřejnou dražbou

Veřejná dražba probíhá v režimu zákona č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách a jedná se patrně o nejtransparentnější způsob zpeněžení majetkové podstaty, jenž by měl být pravidelně používán⁹⁹. Insolvenční správce navrhne provedení dobrovolné dražby osobě oprávněné k provedení dražby, tj. dražebníkovi, a uzavře s ním smlouvu o provedení dražby. Vlastní výběr osoby dražebníka je plně v kompetenci insolvenčního správce, nicméně věřitelský výbor musí vyslovit souhlas se smlouvou o provedení dražby, jinak smlouva nenabude účinnosti. Opět se tedy projevuje posílený vliv věřitelů na proces zpeněžení majetkové podstaty. Nevysloví-li věřitelský výbor souhlas se smlouvou o provedení dražby, může insolvenční správce požádat o souhlas schůzi věřitelů. Nezíská-li ani tímto postupem insolvenční správce souhlas se smlouvou o provedení dražby, nezbude mu jiného postupu, než uzavřít smlouvou novou. „*Insolvenční soud nemůže souhlas věřitelského výboru ani schůze věřitelů nahradit svým rozhodnutím, pokud ovšem sám nevykonává působnost věřitelského výboru (§ 66).*“¹⁰⁰

Případné spory vyplývající z provedené veřejné dražby lze napadnout u místně příslušného okresního soudu ve smyslu ustanovení § 24 odst. 3 zákona o veřejných dražbách: „*Soud přitom může vyslovit neplatnost veřejné dobrovolné dražby, jen jestliže*

⁹⁹ MARŠÍKOVÁ, Jolana a kol.: Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 503.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 504.

*byl splněn některý z důvodů neplatnosti dražby, jež jsou taxativně uvedeny v ustanovení § 24 odst. 3 zákona o veřejných dražbách, jestliže žalobu o určení neplatnosti dražby podala osoba, která je k návrhu podle tohoto ustanovení oprávněna (legitimována) a byla-li žaloba podána v prekluzivní lhůtě uvedené v tomto ustanovení.*¹⁰¹

8.3.2 Zpeněžení prodejem movitých a nemovitých věcí podle ustanovení občanského soudního řádu o výkonu rozhodnutí

Druhou možností jak zpeněžit majetkovou podstatu je soudní prodej movitých a nemovitých věcí. Zpeněžení poté proběhne v režimu ustanovení § 323 a následujícího občanského soudního řádu. Insolvenční správce by k této možnosti měl přistoupit zejména tehdy, nechce-li zatěžovat majetkovou podstatu dalšími náklady a nehraje-li rychlost procesu zpeněžení zásadní roli¹⁰². Přestože se jedná o transparentní metodu zpeněžení majetkové podstaty, je využívána zcela ojediněle¹⁰³.

Návrh na zpeněžení majetkové podstaty soudním prodejem movitých a nemovitých věcí podává insolvenční správce místně příslušnému obecnému soudu dlužníka (v případě věcí movitých), respektive soudu, v jehož obvodu se nachází nemovitá věc. K návrhu je povinen připojit rozhodnutí o prohlášení konkursu, soupis majetkové podstaty (potvrzený insolvenčním správcem) a souhlas věřitelského výboru s tímto způsobem zpeněžení. Rozhodnutí soudu ohledně zpeněžovaného majetku se doručuje výhradně insolvenčnímu správci, jenž může proti takovému rozhodnutí podat odvolání. Pouze insolvenčnímu správci vydá soud výtěžek zpeněžení ze soudní dražby.

8.3.3 Zpeněžení prodejem mimo dražbu

Třetí a poslední možností jak zpeněžit majetkovou podstatu je prodej mimo dražbu. Jedná se nejrozšířenější, leč nejméně transparentní a mnohdy problematický způsob zpeněžení majetkové podstaty: „*Zejména při zpeněžování majetku značné*

¹⁰¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 6. 2006, sp. zn. 29 Odo 777/2006.

¹⁰² HÁSOVÁ, Jiřina. In: HÁSOVÁ, Jiřina a kol.: Insolvenční zákon. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 967.

¹⁰³ MARŠÍKOVÁ, Jolana: Insolvenční řízení z pohledu dlužníka a věřitele se vzory a judikaturou. 4. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 269.

*hodnoty by tento způsob zpeněžení měl zásadně přicházet v úvahu až poté, kdy veřejná dražba nebo soudní dražba nevedly k očekávanému výsledku.*¹⁰⁴

Samotné provedení zpeněžení prodejem mimo dražbu je podmíněno souhlasem věřitelského výboru a insolvenčního soudu. Souhlas nepodmiňuje pouze samotné provedení tohoto způsobu zpeněžení majetkové podstaty, ale též účinnost smlouvy o prodeji mimo dražbu, jelikož do doby udělení souhlasu nemůže taková smlouva nabýt účinnosti. Souhlasy ovšem nejsou nutné, zpeněžuje-li insolvenční správce majetek bezprostředně ohrožený zkázou či znehodnocením či dochází-li k prodeji věcí běžně zcizovaných při pokračujícím provozu závodu dlužníka. Insolvenční soud je oprávněn při udělení souhlasu stanovit podmínky prodeje a současně svůj souhlas kdykoli zrušit či změnit, popřípadě stanovit nové podmínky prodeje mimo dražbu. Při prodeji mimo dražbu je insolvenční správce oprávněn stanovit kupní cenu nižší, než je cena odhadní, s přihlédnutím k nákladům, které by jinak bylo nutné vynaložit na správu zpeněžovaného majetku.

Jakmile dojde ke zpeněžení majetku prodejem mimo dražbu, insolvenční správce neprodleně založí do insolvenčního spisu písemnosti prokazující zpeněžení a podmínky, za nichž k němu došlo, ke zveřejnění v insolvenčním rejstříku. Věřitelé, dlužník a účastník smlouvy mohou do tří měsíců od dne zveřejnění smlouvy o prodeji mimo dražbu v insolvenčním rejstříku napadnout u insolvenčního soudu žalobou směřující proti insolvenčnímu správci platnost takové smlouvy. Řízení o žalobě je incidenčním sporem.

8.3.4 Zpeněžení majetkové podstaty či závodu dlužníka jedinou smlouvou

Insolvenční zákon dále umožňuje ve svých ustanoveních § 290 až 291 zpeněžit celou majetkovou podstatu, závod dlužníka či jeho část jedinou smlouvou. S takovou smlouvou musí vyslovit souhlas věřitelský výbor a insolvenční soud, který může stanovit podmínky prodeje. Výslovná úprava souhlasu věřitelského výboru a insolvenčního soudu v ustanoveních § 290 až 292 IZ absentuje, nicméně povinnost získat souhlas lze odvodit z ust. § 289 IZ.

¹⁰⁴ MARŠÍKOVÁ, Jolana a kol.: Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 506.

Na smlouvu o koupi závodu se užijí příslušná ustanovení občanského zákoníku¹⁰⁵, nestanoví-li insolvenční zákon jinak¹⁰⁶. Výhodou tohoto způsobu zpeněžení je, že dochází k přechodu práv a povinností na nabyvatele, včetně práv a povinností z pracovněprávních vztahů, s výjimkou práv a povinností vzniklých do nabytí účinnosti smlouvy o koupi závodu. Obdobná pravidla se uplatní v případě prodeje celé majetkové podstaty či části závodu jedinou smlouvou. V případě prodeje části závodu lze zcizit pouze tu část, která tvoří samostatnou organizační složku¹⁰⁷.

Zpeněžení závodu jedinou smlouvou ve své podstatě představuje zvláštní sanační metodu, jelikož při prodeji celého závodu či jeho části je vysoká šance, že dojde alespoň částečně k zachování provozu závodu a pracovních míst se závodem spojených, tedy k naplnění mnohdy deklarovaného účelu insolvenčního zákona. Majetková podstata je navíc odlehčena od případných nákladů spojených s ukončením pracovněprávních vztahů zaměstnanců dlužníka.

8.3.5 Zákaz nabývání majetku z majetkové podstaty

Insolvenční zákon zavádí zejména ve svém ust. § 295 omezení ve vztahu k nabývání majetku z majetkové podstaty. Při zpeněžování majetkové podstaty a v následujících třech letech po skončení konkursu, nesmí nabývat majetek, jenž tvoří či tvořil majetkovou podstatu dlužníka, dlužník, osoby jemu blízké¹⁰⁸ a osoby, které s ním tvoří koncern¹⁰⁹. Tatáž omezení se dále vztahují na osoby uvedené v ust. § 295 odst. 2 IZ.

Nicméně u některých osob uvedených v ust. § 295 odst. 2 IZ může po vyjádření věřitelského výboru povolit insolvenční soud v odůvodněných případech výjimku. Má-li k nabytí dojít až po skončení konkursu, rozhoduje o výjimce insolvenční soud samostatně.

¹⁰⁵ Ust. § 2175 a následující občanského zákoníku.

¹⁰⁶ Odlišná je úprava ručení při koupi závodu. Prodávající (v podmínkách insolvenčního řízení insolvenční správce jednající na účet dlužníka) neručí za splnění dluhů, které přešly smlouvou o koupi závodu na nabyvatele.

¹⁰⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. září 1999, sp. zn. 33 Cdo 1199/98.

¹⁰⁸ Osobu blízkou definuje ust. § 22 občanského zákoníku.

¹⁰⁹ Koncern definuje ust. § 79 zákona o obchodních korporacích.

Členové a náhradníci věřitelského výboru mohou nabývat majetek z majetkové podstaty pouze na základě předchozího souhlasu schůze věřitelů ve smyslu ust. § 60 IZ. Souhlas může být jak obecný, tak se může týkat jen některého majetku z majetkové podstaty dlužníka. Odmítne-li schůze věřitelů souhlas udělit, může dotčená osoba vzhledem ke znění ust. § 295 odst. 3 IZ požádat o výjimku insolvenční soud po skončení konkursu.

8.4 Účinky zpeněžení majetkové podstaty

Se zpeněžením majetkové podstaty jsou spojeny právní důsledky výslovně deklarované insolvenčním zákonem zejména v ustanovení § 285. Insolvenční zákon při převodu dlužnických aktiv mimo majetkovou podstatu za účelem uspokojení dlužnických věřitelů užívá zcela odlišná pravidla, než jak je tomu u převodu vlastnického práva ve smyslu zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. Činí tak z důvodu motivace třetích osob aktivně se účastnit procesu zpeněžování majetkové podstaty, v opačném případě by mnohdy nebylo pro osoby nezúčastněné na insolvenčním řízením racionální ucházet se o majetek z majetkové podstaty. Ustanovení § 283 odst. 5 IZ stanoví, že zpeněžením nepřecházejí závazky váznoucí na věci na nabyvatele, nestanoví-li insolvenční zákon jinak. Pravidlo je dále rozvedeno právě ustanovením § 285 IZ, podle něhož zpeněžením majetku z majetkové podstaty zanikají:

- účinky nařízení výkonu rozhodnutí nebo exekuce, účinky doručení vyrozumění o zahájení exekuce a účinky vydaných exekučních příkazů ohledně zpeněžovaného majetku a
- ostatní závady váznoucí na zpeněžovaném majetku, včetně neuplatněných předkupních práv podle ust. § 284 odst. 3 a 4 IZ a včetně závad zapsaných ve veřejném seznamu, nestanoví-li insolvenční zákon jinak.

„Nestanoví-li insolvenční zákon jinak“ odkazuje na skutečnost, že zpeněžením nezanikají služebnosti a reálná břemena váznoucí na zpeněžovaném majetku ve smyslu ust. § 285 odst. 4 IZ, nestanoví-li zvláštní právní předpis jinak, nicméně tato výjimka se nevztahuje na ty služebnosti a reálná břemena, která jsou dle insolvenčního zákona

v insolvenčním řízení neúčinná¹¹⁰. Věcná břemena, která vázla na zpeněžovaném majetku již v době před zahájením insolvenčního řízení, přechází na nabyvatele takového majetku.

Insolvenční zákon reflektuje skutečnost, že zpeněžením majetkové podstaty může dojít k prodeji nemovité věci, v níž dlužník sám či se svojí rodinou bydlí. Dojde-li ke zpeněžení takové nemovité věci, zaniká právo dlužníka a jeho rodiny nemovitou věc užívat a naopak vzniká povinnost nemovitou věc vyklidit. Nedojde-li k vyklizení, nabyvatel nemovité věci je oprávněn domáhat se vyklizení pouze žalobou na vyklizení v režimu občanského soudního řádu, jelikož se nejedná o incidenční spor. Pro případ vyklizení upravuje ust. § 285 odst. 3 IZ nárok na bytové náhrady, nicméně občanský zákoník bytové náhrady již neupravuje, z důvodu čehož lze považovat ust. § 285 odst. 3 IZ za obsolentní¹¹¹.

¹¹⁰ Věcná břemena, jež vznikla po zahájení insolvenčního řízení za nápadně nevýhodných podmínek ve smyslu ust. § 248 odst. 3 IZ.

¹¹¹ HÁSOVÁ, Jiřina. In: HÁSOVÁ, Jiřina a kol.: Insolvenční zákon. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 960.

9 Insolvenční zákon de lege ferenda

9.1 Současný stav insolvenčního zákona a statistická data

Přestože byl insolvenční zákon již mnohokrát novelizován, nelze s největší pravděpodobností očekávat v brzké budoucnosti novelu, jenž by výrazně revidovala současný stav insolvenčního zákona. Domnívám se tak zejména s ohledem na skutečnost, že insolvenční zákon byl rozsáhle novelizován zákonem č. 294/2013 Sb., jenž nabyl účinnosti 1. 1. 2014. Uvedená novela, mnohdy označovaná jako revizní, měla za cíl zohlednit praktické zkušenosti s insolvenčním zákonem a zavést změny, které posílí pozitivní účinky insolvenčního zákona a naopak odstraní ty negativní. Zahrnovala změny týkající se krom jiného procesu výběru insolvenčního správce insolvenčním soudem, lhůty pro přihlašování pohledávek, neúčinnosti právního jednání, změny v rozhodovacích pravomocích věřitelů a změny v postavení dlužníka. Vzhledem k tomu, že český zákonodárce zásadněji revidoval insolvenční zákon po 6 letech jeho účinnosti, neočekávám výraznější změny v brzké budoucnosti, nicméně v nedávné době byla Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky předložena novela insolvenčního zákona v podobě sněmovního tisku 785/0¹¹². Novela cílí mimo jiné na zesílení dohledu nad insolvenčními správci, posílení transparentnosti insolvenčního řízení, intenzivnější ochranu před šikanózními insolvenčními návrhy a zahrnuje také změnu pravomocí jednotlivých procesních subjektů insolvenčního řízení¹¹³.

Statistická data o insolvenčních řízeních jsou dostupná z webových stránek Ministerstva spravedlnosti České republiky¹¹⁴, z dat soukromých subjektů, z výsledků činnosti projektu Výzkum insolvence¹¹⁵ a z odborných publikací, popřípadě dalších zdrojů. Data mohou osvětlit skutečný dopad insolvenčního zákona a napomoci při stanovení cílů pro budoucí vývoj českého insolvenčního práva.

¹¹² Viz <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=785&CT1=0>.

¹¹³ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu novely zákona o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona). [online]. PSP sněmovní tisk 785/0. Poslanecká sněmovna. 7. volební období. [cit. 01.06.2016]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/text/-orig2.sqw?idd=126107>>.

¹¹⁴ Viz <http://insolvenzni-zakon.justice.cz/expertni-skupina-s22/statistiky.html>.

¹¹⁵ Viz <http://www.vyzkuminsolvence.cz/>.

Zmínil bych dvě ze statistických dat vyplývající skutečnosti. Zaprvé, značná část insolvenčních návrhů byla v období mezi léty 2008 a 2013 zamítnuta pro nedostatek majetku (tento institut byl revizní novelou k 1. 1. 2014 zrušen)¹¹⁶. S tím pravděpodobně souvisí skutečnost, že mnohdy je insolvenční řízení zahájeno v situaci, kdy dlužník již nemá prakticky žádný majetek. Je tedy na místě, aby se český zákonodárce zamyslel, jak zajistit, aby insolvenční řízení nastupovalo v době, ve které má ještě smysl. V takovém případě bude nezbytné podrobit diskuzi legální definici některých základních pojmů insolvenčního zákona, včetně například předlužení.

Zadruhé, nikterak optimistická jsou data o uspokojení věřitelů v insolvenčním řízení. Po zpeněžení majetkové podstaty v konkursu obdrží průměrně zajištění věřitelé přibližně 28,2 % z přihlášených pohledávek, zatímco nezajištění věřitelé přibližně 3,7 %¹¹⁷. V polovině případů nezbyde na věřitele žádný výnos ze zpeněžení majetkové podstaty¹¹⁸. Je tedy zcela na místě uvažovat, jak zajistit větší efektivitu a transparentnost insolvenčního zákona. Diskuzi by měl být podroben zejména proces zpeněžení majetkové podstaty.

9.2 Úvahy de lege ferenda

S ohledem na výše uvedené statistické údaje se domnívám, že bude nezbytné revidovat legální definici předlužení tak, aby podnikatelské subjekty byly povinny podat návrh na zahájení insolvenčního řízení v době, kdy ještě budou disponovat alespoň nějakým majetkem, jenž by mohl sloužit k uspokojení věřitelů. Podnikatelské subjekty by měly být povinny podat insolvenční návrh dříve než dosáhnou míry zadlužení ve výši 100 % jejich majetku, nicméně stanovení přesné hranice si vyžaduje podrobnou diskuzi a zkoumání dopadů takové revize insolvenčního zákona včetně zhodnocení možných

¹¹⁶ „INSOLVENCE 2016,, 10 let od vyhlášení insolvenčního zákona: přínosy a zklamání? [online]. 26. 4. 2016 Kongresový sál ČNB, Praha. [cit. 01.06.2016]. Dostupné z: <<http://vyzkuminsolvence.cz/data/files/2016-cnb/3-insolvencni-rizeni-ocekavani-realita-a-budoucnost-insolvencniho-rizeni-vysledky-vyzkumu-vse.pdf>>.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Tamtéž.

přínosů do majetkové podstaty. Vědecký tým Výzkum insolvence navrhuje stanovit hranici předlužení na zadlužení ve výši 90 % majetku podnikatelského subjektu¹¹⁹.

V insolvenčním zákoně absentuje právní úprava pro případ, kdy osoba, která neoprávněně zadržuje majetek náležející do majetkové podstaty, odmítá takový majetek vydat a to i přes vyrozumění o zahrnutí majetku do majetkové podstaty a marné uplynutí lhůty k podání vylučovací žaloby. Insolvenčnímu správci nezbude jiného postupu, než se domáhat vydání majetku do majetkové podstaty žalobou na vydání věci podle občanského soudního řádu, jelikož se nejedná o incidenční spor. Lze si představit určité zjednodušení postupu insolvenčního správce. Pokud již osobu neoprávněně zadržující majetek náležející do majetkové podstaty řádně vyrozuměl o soupisu takového majetku do majetkové podstaty ve smyslu ust. § 224 IZ a lhůta k podání vylučovací žaloby marně uplynula, nepovažují za účelné, aby byl insolvenční správce s ohledem na právo na náhradu nákladů řízení o žalobě povinen osobu před podáním žaloby vyzvat k plnění ve smyslu ust. § 142a občanského soudního řádu. Případná nikoli absolutní výjimka pro insolvenčního správce z ust. § 142a občanského soudního řádu pro výše uvedený případ dle mého názoru může posloužit k urychlení postupu insolvenčního správce v insolvenčním řízení.

Ve světle nelichotivých výsledků uspokojení věřitelů v insolvenčním řízení bude nutné podrobit debatě způsoby zpeněžení majetkové podstaty. V evropském prostoru dosahuje v tomto směru kvalitních výstupů britské insolvenční právo, které se vyznačuje velmi silným vlivem věřitelů na způsob řešení dlužníkovy úpadku a zpeněžování dlužníkových aktiv¹²⁰. Proto se domnívám, že cestou k dosažení vyššího průměrného uspokojení věřitelů v insolvenčním řízení je posilování participace a vlivu věřitelů na způsob řešení dlužníkovy úpadku a proces zpeněžení majetkové podstaty.

Zpeněžení prodejem movitých a nemovitých věcí podle ustanovení občanského soudního řádu o výkonu rozhodnutí je využíváno pouze sporadicky a domnívám se, že by mělo být z insolvenčního zákona vypuštěno. V budoucnosti by mohl být tento způsob

¹¹⁹ KISLINGEROVÁ, E., RICHTER, T., SMRČKA, L. a kol.: Insolvenční praxe v České republice v období 2008-2013. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 106.

¹²⁰ Tamtéž, s. 4. a 127.

zpeněžení majetkové podstaty nahrazen v souvislosti s nutným rozvojem e-governmentu ve státní správě například systémem elektronických aukcí či dražeb.

V případě zpeněžení majetkové podstaty veřejnou dražbou by měl být insolvenční správce povinen vyžádat si před uzavřením smlouvy o provedení dražby stanovisko věřitelského výboru ohledně způsobu provedení veřejné dražby, aby se tak zamezilo situacím, kdy věřitelský výbor požaduje provedení elektronické veřejné dražby, zatímco insolvenční správce ve smlouvě o provedení dražby smluvil dražbu kamennou. Za současné situace neudělí-li věřitelský výbor souhlas se smlouvou o prodeji mimo dražbu, smlouva ze zákona nenabyde účinnosti, nicméně je nadále platná a může tak docházet ke vzniku zbytečných nákladů zatěžujících majetkovou podstatu. Pokud by insolvenční správce stanovisko věřitelského výboru nerespektoval, či si jej vůbec nevyžádal, měl by případné náklady spojené s neúčinností smlouvy o provedení dražby nést ze svého. Nehledě na uvedenou úvahu, insolvenční správce by měl (s ohledem na zájem na co nejvyšším uspokojení věřitelů) prosazovat elektronickou veřejnou dražbu téměř vždy.

Zpeněžení prodejem mimo dražbu představuje v praxi nejfrekventovanější způsob zpeněžení majetkové podstaty. Současně je to způsob nejméně transparentní, protože může být nejsnáze ovlivněn faktory, které jsou pro insolvenční řízení zcela nežádoucí (například domluva případných zájemců o koupi majetku z majetkové podstaty). Jsem toho názoru, že kontrola ze strany věřitelů by měla být při užití tohoto způsobu zpeněžení majetkové podstaty posílena. V úvahu připadá „dvojitý“ souhlas věřitelského výboru – souhlas jednak s provedením tohoto způsobu zpeněžení, jednak s konkrétní smlouvou o prodeji mimo dražbu. Podle současné úpravy lze napadnout smlouvu o prodeji mimo dražbu do tří měsíců ode dne zveřejnění smlouvy v insolvenční rejstříku a věřitelský výbor pouze uděluje souhlas provedením tohoto způsobu zpeněžení. Dovedl bych si představit, že při zpeněžování hodnotnějšího majetku z majetkové podstaty (zejména nemovitého) by konkrétní smlouva o prodeji mimo dražbu nabyla účinnosti až po udělení souhlasu věřitelského výboru s takovou smlouvou, popřípadě souhlas s konkrétní smlouvou by musel být udělen před uzavřením samotné smlouvy.

Z obecnějšího pohledu na insolvenční zákon a insolvenční řízení v souvislosti s majetkovou podstatou se přikláním k myšlence již vyjádřené¹²¹, že některé již vynaložené náklady věřitelů vzniklé v souvislosti se včasným a odpovědným vymáháním pohledávky věřitele za dlužníkem (například náklady prokazatelně vynaložené na získání exekučního výměru), by mohly být zařazeny mezi pohledávky postavené na roveň pohledávek za majetkovou podstatou ve smyslu ust. § 169 IZ. Uvedená změna by zajistila přednostní uhrazení nákladů věřitelů, kteří se chovají odpovědně, z majetkové podstaty. Ti v důsledku neponesou náklady svého odpovědného chování.

¹²¹ KISLINGEROVÁ, E., RICHTER, T., SMRČKA, L. a kol.: Insolvenční praxe v České republice v období 2008-2013. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 103.

Závěr

Cílem této práce bylo analyzovat právní institut majetkové podstaty v insolvenčním řízení s ohledem na ustanovení insolvenčního zákona tento institut upravující a ustanovení insolvenčního zákona s majetkovou podstatou související. V práci se snažím pracovat s judikaturními závěry insolvenčních soudů. V poslední kapitole práce přednáším vlastní úvahy nad budoucím směřováním právní úpravy majetkové podstaty a celého insolvenčního zákona.

Majetková podstata je zcela klíčový institut insolvenčního řízení ve vztahu k zásadám a účelu insolvenčního řízení. Při zpeněžení majetkové podstaty v konkursním řízení či v oddlužení formou zpeněžení majetkové podstaty od institutu majetkové podstaty přímo odvisí uspokojení dlužníkových věřitelů. Jsem toho názoru, že právní úprava majetkové podstaty v insolvenčním zákoně je zdařilá a nevykazuje akutní potřebu novelizace. Pokud v poslední kapitole této práce pojednávám o možných budoucích změnách insolvenčního zákona v souvislosti s institutem majetkové podstaty, jsem přesvědčen, že takové změny by měly být provedeny komplexním zásahem do celého systému insolvenčního řízení a neomezovat se pouze na jednotlivé dílčí aspekty insolvenčního zákona.

Kvalitní národní insolvenční právo je pro moderní společnost s tržním hospodářstvím v evropském prostředí nezbytným předpokladem řádného hospodářského vývoje. Přestože insolvenční zákon a insolvenční řízení v České republice vykazují nedostatky, z nichž některé zmiňuji v poslední kapitole této práce, jsem přesvědčen, že insolvenční zákon představuje v prostředí Evropy a Evropské unie kvalitní a moderní právní předpis.

Seznam použitých pramenů

Literatura:

HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T.: Insolvenční řízení. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 280 s. ISBN 978-80-7400-459-9.

HÁSOVÁ, Jiřina a kol.: Insolvenční zákon. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 482 s. ISBN 978-80-7400-555-8.

KISLINGEROVÁ, E., RICHTER, T., SMRČKA, L. a kol.: Insolvenční praxe v České republice v období 2008-2013. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 144 s. ISBN 978-80-7400-497-1.

LAVICKÝ, Petr a kol.: Občanský zákoník: komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 2400 s. ISBN 978-80-7400-529-9.

MARŠÍKOVÁ, Jolana a kol.: Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. 864 s. ISBN 978-80-87576-80-9.

MARŠÍKOVÁ, Jolana: Insolvenční řízení z pohledu dlužníka a věřitele se vzory a judikaturou. 4. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. 301 s. ISBN 978-80-7380-568-5.

PACHL, Lukáš: Insolvenční zákon s judikaturou. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. 484 s. ISBN 978-80-7357-675-2.

RICHTER, Ondřej: Věřitelé a uplatňování pohledávek v insolvenčním řízení. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014.

ŠNOBLOVÁ, Z., NĚMČÁK, V.: Insolvenční správce. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014.

WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol.: Civilní právo procesní. Část druhá: Řízení vykonávací, řízení insolvenční. 1. vydání. Praha: Leges, 2015. 352 s. ISBN 978-80-7502-077-2.

WINTEROVÁ, Alena a kol.: Civilní právo procesní. 6. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, 2011. 711 s. ISBN 978-80-7201-842-0.

BOULOVÁ, Hana: Insolvenční zákon s komentářem. Poradce číslo 3/2010. ISSN 1211-2437.

Odborné články:

KNYTLOVÁ, K., HRDLIČKA, V.: Vyloučit? Nevyloučit? aneb Které věci nepodléhají výkonu rozhodnutí in Komorní Listy, časopis soudních exekutorů 3/2011, s. 14 a násl.

POHL, Tomáš: Základní principy nové právní úpravy řešení úpadku v České republice in Bulletin Advokacie 11/2007, s. 19 a násl.

RICHTER, Tomáš: Insolvenční zákon: od vládního návrhu k vyhlášenému znění in Právní rozhledy 21/2006, s. 765

ŘEHÁČEK, Ondřej: Právní důsledky soupisu majetku třetích osob do majetkové podstaty dlužníka v insolvenčním řízení a možnosti právní ochrany in Bulletin Advokacie 6/2011, s. 33 a násl.

ŠEVČÍK, D., ŠEBESTA, J.: Majetková podstata a její zpeněžení in Bulletin Advokacie 9/2012, s. 33 a násl.

Judikatura:

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 1. 7. 2010, Pl.ÚS 14/10.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 6. 1999, sp. zn. 31 Cdo 1908/08.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 7. 9. 1999, sp. zn. 33 Cdo 1199/98.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. 4. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1811/2000.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. 5. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1912/2000.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 6. 2004, sp. zn. 29 Odo 130/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 6. 2006, sp. zn. 29 Odo 777/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 5. 3. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2435/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 7. 2008, sp. zn. 29 Odo 823/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. 10. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2432/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 5. 2012, sp. zn. 29 Cdo 4034/2011.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 12. 3. 2003, sp. zn. 29 Odo 322/2003.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. 2. 2004, sp. zn. 20 Cdo 180/2003.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 7. 2006, sp. zn. 30 Cdo 509/2006.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 4. 2007, sp. zn. 20 Cdo 2886/2006.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. 2. 2011, sp. zn. 31 Cdo 365/2009.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 11. 2008, č. j. MSPH 95 INS 2212/2008, 2 VSPH 207/2008-B-19.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 3. 2009, č. j. KSUL 69 INS 4837/2008, 1 VSPH 109/2009-P3-7.

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 28. 7. 2010, č. j. 12 Cmo 2/2010-120.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 9. 2010, č. j. 2 VSPH 747/2010-A-13.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 11. 2012, č. j. 3 VSPH 503/2012-B-105.

Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 17. 10. 2005, sp. zn. 10 co 932/2005.

Právní předpisy:

zákon č. 64/1931 Sb. z. a n., kterým se vydávají řády konkursní, vyrovnací a odpůrčí

zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání

zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních společnostech a družstvech (o obchodních korporacích)

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích

zákon č. 283 Sb., o státním zastupitelství

zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích

vyhláška č. 311/2007 Sb., o jednacím řádu pro insolvenční řízení a kterou se provádějí některá ustanovení insolvenčního zákona

Internetové zdroje:

Důvodová zpráva k návrhu zákona o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), k zák. č. 182/2006 Sb. [online]. PSP sněmovní tisk 1120/0. Poslanecká sněmovna. 4. volební období. 2002 - 2006 [cit. 01.06.2016]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=1120&ct1=0>>.

Výkladové stanovisko č. 1 ze zasedání expertní pracovní skupiny pro insolvenční právo ze dne 10. 1. 2008. [online]. Výkladová stanoviska expertní pracovní skupiny pro insolvenční právo. [cit. 01.06.2016]. Dostupné z: <<http://insolvencni-zakon.justice.cz/expertni-skupina-s22/vykladova-stanoviska-expertni-skupiny.html>>.

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu novely zákona o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona). [online]. PSP sněmovní tisk 785/0. Poslanecká sněmovna. 7. volební období. [cit. 01.06.2016]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/text/-orig2.sqw?idd=126107>>.

Vládní návrh novely zákona o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona). [online]. PSP sněmovní tisk 785/0. Poslanecká sněmovna. 7. volební období. [cit. 01.06.2016]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=785&CT1=0>>.

„INSOLVENCE 2016,, 10 let od vyhlášení insolvenčního zákona: přínosy a zklamání? [online]. 26.4.2016 Kongresový sál ČNB, Praha. [cit. 01.06.2016]. Dostupné z: <<http://vyzkuminsolvence.cz/data/files/2016-cnb/3-insolvencni-rizeni-ocekavani-realita-a-budoucnost-insolvencniho-rizeni-vysledky-vyzkumu-vse.pdf>>.

Název diplomové práce

Majetková podstata v insolvenčním řízení

Shrnutí

Předmětem této diplomové práce je institut majetkové podstaty, jeden ze základních právních institutů insolvenčního řízení, který hraje zcela klíčovou roli v procesu řešení dlužníkového úpadku a uspokojení dlužníkových věřitelů. Smyslem této práce není obsáhnout institut majetkové podstaty v celé jeho šíři, ale prezentovat právní úpravu majetkové podstaty a nejvýznamnějších právních institutů s ní souvisejících v insolvenčním zákoně v kontextu insolvenčního řízení. Mimoto práce pracuje se závěry soudní praxe insolvenčních soudů, přednáší úvahy nad současným stavem insolvenčního zákona a vymezuje některé oblasti, ve kterých by mělo dojít v budoucnosti k novelizaci insolvenčního zákona.

Tato práce je strukturována do devíti kapitol s ohledem na ustanovení insolvenčního zákona upravující institut majetkové podstaty. Po krátkém úvodu se práce v první kapitole věnuje historickému vývoji insolvenčního práva, insolvenčnímu zákonu a definici majetkové podstaty. Druhá a třetí kapitola jsou zaměřeny na rozsah a obsah majetkové podstaty dlužníka v insolvenčním řízení, včetně souvisejících institutů neplatnosti a neúčinnosti právního jednání. Čtvrtá kapitola definuje proces zjišťování majetkové podstaty a práva a povinnosti s tímto procesem související. Pátá kapitola pojednává o soupisu majetkové podstaty a prohlášení dlužníka o správnosti soupisu majetkové podstaty. Šestá kapitola je zaměřena na instituty vyloučení a vynětí z majetkové podstaty a další prostředky ochrany před zahrnutím majetku do majetkové podstaty. Sedmá kapitola pojednává o nakládání s majetkovou podstatou včetně její správy a osobě s dispozičním oprávněním k majetkové podstatě. Osmá kapitola popisuje proces zpeněžení majetkové podstaty a jednotlivé způsoby jeho provedení. Poslední kapitola prezentuje úvahy o současném stavu insolvenčního zákona a možných budoucích změnách insolvenčního zákona. Závěr stručně shrnuje téma této práce.

Klíčová slova

majetková podstata, insolvenční řízení, insolvenční zákon

Název diplomové práce v anglickém jazyce

Assets in insolvency proceedings

Summary

The subject of this thesis is the institute of assets, one of the fundamental legal institutes of insolvency proceedings, which plays an absolutely crucial role in the process of solving the debtor's bankruptcy and the satisfaction of the debtor's creditors. The purpose of this thesis is not to cover the legal institute of assets in all its breadth, but to try to present the legislation on assets and important legal institutes related to it in the Insolvency Act in context of insolvency proceedings. Furthermore, this thesis works with the conclusions of the judicial practice of insolvency courts, presents thoughts on the current state of the Insolvency Act and defines certain areas, in which amendments to the Insolvency Act should occur in the future.

This work is divided into nine chapters with regard to the legal provisions of the Insolvency Act governing the institute of assets. After a brief introduction the first chapter deals with the historical development of insolvency law, the Insolvency Act and the definition of assets. The second and third chapters are focused on the extent and content of the debtor's assets in insolvency proceedings, including related institutes of invalidity and ineffectiveness of legal actions. The fourth chapter defines the process of identifying assets and the rights and obligations associated with this process. The fifth chapter discusses the inventory of assets and the debtor's statement about the accuracy of the inventory of assets. The sixth chapter is focused on the institutes of exclusion and exemption from assets and other means of protection against inclusion of property in assets. The seventh chapter deals with the disposal rights to assets, including administration of assets and the person entitled with the disposal rights. The eighth chapter describes the process of realization of assets and the methods of its execution. The last chapter presents thoughts on the current state of the Insolvency Act and possible future amendments to the Insolvency Act. The conclusion briefly summarizes this thesis.

Keywords:

assets, insolvency proceedings, the Insolvency Act